

MAGYARÁZAT

1. A köszöntés Filem 1–3

A szöveg: (1) Παῦλος δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν (2) καὶ Ἀπφία τῇ ἀδελφῇ καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν καὶ τῇ κατ' οἰκόν σου ἐκκλησίᾳ· (3) χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

A fordítás: (1) Pál, Krisztus Jézus foglya és Timóteus, a testvér Filemonnak, szeretett testvérünknek és munkatársunknak, (2) és Appiának, a testvérünknek, és Arkhipposznak, a bajtársunknak, és a házadban lévő gyülekezetnek. (3) Kegyelem néktek és békesség Istentől, a mi Atyántól és az Úr Jézus Krisztustól.

Szövegelemzés

A bevezető köszöntés formája megfelel a Pál gyülekezeteknek, illetve más személyeknek szóló levelei bevezetésének (vö. Kol 1,1kk; 2Kor 1,1kk; 2Tim 1,1kk). A levél írójának neve mellett a δοῦλος vagy ἀπόστολος azonban *itt nem szerepel*. A neve mellett itt csak Timóteus, a testvér nevét említi (2Kor 1,1). Valamelyik más munkatárs nevének az említése is előfordul levelei bevezetésében (1Kor 1,1). A köszöntés és az áldás kívánása ezt követően az egész gyülekezetnek szól.

1. v. Παῦλος δέσμιος. A δέσμιος helyett az egyik kéziratban, a D egyik formájában ἀπόστολος, másokban pedig, így a 629-esben, a 323-asban és a 945-ösben a δοῦλος szerepel. A szövegek többségében olvasható δέσμιος fogalmának megváltoztatása nem indokolt a levél további részlete alapján. Pál itt éppen a jelenlegi helyzete jellemzésének ismertetésére való tekintettel nem használja sem az apostol, sem a Krisztus szolgája meghatározást. A fogly meghatározás fejezi ki azt a helyzetet, amelyben benne van levele írásakor. Az evangéliumhirdetés következményeként a fogság olykor hozzátartozik az Úr követjeinek az életéhez. A fogság itt szó szerint értendő. Leveleiben több helyen is szól fogságáról, így az Ef 3,1-ben ezt írja: ἐγὼ Παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ [Ἰησοῦ] ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἑθνῶν; a 4,1 szerint pedig:

ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ; a 2Tim 1,8-ban ezt kéri: μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς ... ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ. Jóllehet apostoli tekintélyének említéséről lemond itt Pál, azonban levelét nem csupán privát levélnek szánja, és azt igényli, hogy így tekintsék azok is, akiknek küldi.² A levél hivatalos jellegére utal azzal, hogy Timóteus munkatársát is megnevezi. A levelet azonban, ahogyan az a szövegből nyilvánvaló, Pál egyedül írta.

Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ. A D kéziratnak egy 5. századból való formája a Cambridge szövegének ἀδελφῶ kiegészítését a fordítások egy része figyelembe veszi, én is ezt tettem. Vannak viszont mások, amelyek a korábbi kéziratok szövegéhez ragaszkodnak, köztük *Lohse* is. A Φιλήμον név gyakori. Valószínűleg Kolossében élő keresztyén a levél címzettje, aki Pál igehirdetésére tért meg és lett Krisztus követője. A személyek és gyülekezetek megszólításában az apostol a szeretetét gyakran megemlíti (Róm 1,7; 1Kor 10,14; 15,58; 2Kor 7,1; 12,19; Fil 2,12; 4,1) valamilyen formában. Itt különösen is nagyon fontosnak tartja annak hangsúlyozását, hogy a gyülekezet szeretetközösség, közöttük a kölcsönös szeretet érvényesül, amely nemcsak szavakban, hanem tettekben is megmutatkozik. καὶ συνεργῶ ἡμῶν „és munkatársunknak”. Filemon megszólítása világossá teszi, hogy olyan személyről van szó, aki úgy tartozik oda a gyülekezeti tagok sorához, hogy odatartozik Pál apostol munkatársaihoz is. A συνεργός „munkatárs”, „segítőtárs”. Így nevezi az apostol azokat, akik a missziói munkában együtt dolgoztak vele, hirdették az evangéliumot, szervezték a gyülekezeteket (Róm 16,3.9.21; 2Kor 8,23; Fil 2,25; 4,3; Kol 4,11; 1Thessz 3,2).

2. v. καὶ Ἀπφία τῆ ἀδελφῆ καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν „és Appiának, a testvérünknek és Arkhippusznak, a bajtársunknak”. A szövegek egy része, köztük a latin és a szír fordítások az Appia meghatározását a τῆ ἀγαπητῆ-vel bővítik. Ezt a mi fordításaink, mivel a régebbi szövegekben nem szerepel, nem veszik figyelembe. Az Appia név gyakori. Filemont követi a felsorolásban, általában az ő feleségének tekintik. A háziasszony a rabszolgákkal naponként érintkezett, ezért a levél témája szempontjából is fontos Appia megszólítása. Arkhipposz követi Appia megszólítását. Az apostol a συστρατιώτης ἡμῶν jelzővel illeti. A συστρατιώτης „harcostárs”, „katonatárs”, „bajtárs” fogalmát az apostol ezen kívül még a Fil 2,25-ben használja munkatársai meghatározására. Ott Epafroditoszt illeti ezzel a meghatározással, különben nem a katonai, hanem a polgári életből vette munkatársai számára a megnevezéseket. A bajtárs meghatározásnak azonban semmi köze

2 LOHSE, Eduard: Der Brief an Philemon, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1968, 266k.

nincs a zélótákhoz.³ Az apostol a gyülekezeteket féltő, óvó szeretettel a tév-
tanításoktól védő és megmaradásukért küzdő, élvonalban lévő személyeket
illette ezzel a meghatározással, így Epafroditoszt is. Azok a személyek, aki-
ket itt az apostol megemlít, a hagyomány szerint a különböző gyülekezetek
püspökei lettek. Laodiceában Arkhipposz, Kolossében Filemon, Beroiában
(Macedonia) Onézimosz. Arkhipposz többek feltételezése szerint Filemon
és Appia fia volt.⁴ καὶ τῆ κατ' οἰκόν σου ἐκκλησίᾳ „és a házában lévő
gyülekezetnek”. A keresztyénség korai idején, az egyes gyülekezetek megal-
akulása után nem voltak még az összegyülekezésre, az istentisztelet tartására
alkalmas épületeik Krisztus követőinek, így a jobb módú gyülekezeti tagok
házában gyülekeztek össze. A címzettek sorához, így a Filemon házához kö-
tődő keresztyéneket is megnevezi az apostol. Az ókori levelek általában azo-
kat is felsorolják a levél címzettje mellett, akik vele kapcsolatban voltak, jólle-
het a levél tartalma voltaképpen az első helyen megnevezett személynek szól.

3. ν. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη... „kegyelem néktek és békesség...” A kö-
szöntés ugyanaz, mint Pál többi leveléé (vö. Róm 1,7b; 1Kor 1,3; 2Kor 1,2; Ef
1,2; Fil 1,2; Kol 1,2; 1Thessz 1,1; 2Thessz 1,20; Tit 1,4).⁵ A χάρις Isten feltétel
nélküli szeretete konkrét megnyilvánulása a bűnbocsánat által. Ezért ad hálát
Pál apostol. Az ő leveleinek a bevezetésében találjuk csak. Hálát ad az Úr jó-
ságának azért a megnyilvánulásáért, amely szabadítást jelent a továbbiakban
a vétkezés kényszere alól. A kegyelem ajándékozásának következménye a bé-
kesség Istennel, emberekkel, önmagunkkal, a körülményeinkkel. A minden-
ható Isten döntése, az Úr Jézus Krisztus váltságmunkája következtében lett és
lehet valóság már a jelenben a békesség azok körében, akik odafigyeltek a Pál
apostol missziói munkája során hirdetett jó hír közlésére, az evangéliumra.
Atyánk az élet ajándékozója, és az Úr Jézus Krisztus szolgálatára felhatal-
mazott apostola által hirdeteti, hogy jóvá lehet az, ami az ember bűne, a
Vele szemben tanúsított bizalmatlansága, engedetlensége miatt elromlott. Az
apostol azt kívánja levele címzettjeinek, ami a legfontosabb az e világi életben
és az eljövendő szempontjából.

3 BAUERNFEIND, Otto: ΣΤΟΙΧΙΩΤΗΤΗΣ= ThWNT VII. Bd. 710k.

4 LOHSE, Eduard: Die Briefe an die Kolosser und an Philemon, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1968, 268.

5 DEICHGRÄBER, Reinhard: Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1967, 43k.

Tartalmi összefoglalás

Pál ennek a levélnek a bevezető köszöntésében a nevéhez nem fűzi hozzá sem az elhívása alapján nyert hivatalos *apostol* meghatározást, sőt még azt sem, hogy Krisztus *szolgája*. Azt mondja el itt önmagáról csupán, hogy *Krisztus Jézus foglya*. Ezzel viszont a levél bevezető köszöntésében már ismerteti az apostol azt a szituációt, amelyben jelenleg benne volt. Az evangéliumért, annak hűségese hirdetéséért viseli a fogságot. Az Úr követének a fogságot is vállalnia kell időnként Krisztus megváltó munkájának a hirdetése miatt. Jóllehet az apostoli tisztségét nem említi, a δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ megnevezés által viszont kifejezi azt, hogy levelét nem csupán magánlevélnek kell tekinteni, hanem olyan üzenetnek, amely iránt engedelmességet vár.⁶ Pál azzal, hogy Krisztus foglyának nevezi magát, jelzi azt is, hogy számára a legnagyobb méltóságot az jelenti, hogy szenvedést vállalhat Krisztusért.⁷ Az írásmagyarázók közül van, aki úgy tekinti az apostol részéről ezt a különben nem megszokott kezdetét ennek a levélnek, hogy itt Pál barátként szól a baráthoz, akinek együttérzésére és szeretetére számít.⁸ – Még egy olyan levele van az apostolnak, amelynek a kezdetén a nevének kívül semmit nem mond el önmagáról (2Thessz 1,1). Pál Timóteust nevezi meg itt hűségese munkatársai közül, mint testvért. Ezzel a baráti, a köztük lévő szeretetteljes kapcsolatot hangsúlyozza. Jóllehet Pál Timóteust szokásának megfelelően megemlíti, azonban a levél további részében már csak magáról, az ő személyes kéréséről szól. A munkatársa megnevezése viszont a levél bevezetésében azért fontos, mert kérését a nyilvánosság számára is ismertté akarja tenni.⁹ Pál kérése ugyan személyes ügy, de ugyanakkor olyan nagy horderejű, hogy az korántsem csak Pált és Filemont érinti, hanem egyrészt a környezetük tagjait is, sőt jelentősége és annak ígéretes megoldása a kortársaik számára fontos útmutatás lehet. (1. v.)

Filemon mellett Appia és Arkhipposz megnevezése következik, a köztük lévő családi kapcsolat megemlítése nélkül. Bizonyosat nem tudunk erről, azonban feltételezések szerint *Appia Filemon felesége volt, Arkhipposz pedig a fiuk*.¹⁰ Pál a velük való személyes kapcsolata szempontja alapján szól

6 LOHSE, E., 266.

7 LOHMEYER, Ernst: Die Briefe an die Philipper, Kolosser und Philemon, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1956, 175.

8 BARCLAY, Wilhelm: Briefe an Timotheus. Briefe an Titus. Brief an Philemon, 3.Aufl., Neukirchen-Vluyn, Ausaat Verlag, 1989, 253.

9 SUHL, Alfred: Der Brief an Philemon, Zürich, Theologischer Verlag, 1981, 23.

10 BARCLAY, W., 253; Lohse, E., 267.

mindkettőjükhöz. Appiát mint Krisztus követőjét testvérüknek tekinti, Arkhipposzt pedig bajtársuknak nevezi. Az Appia név gyakori volt. Appiának, Filemon feleségének naponként dolga volt a rabszolgákkal, így Onézimosz visszafogadásának a kérdése rá is tartozott. Az Arkhipposz nevéhez kapcsolt meghatározás pedig a közös szolgálatukra vonatkozik, amely sok esetben meglehetősen nehéz volt. Olyan munkatársról van szó, aki keményen küzdött az apostollal együtt, hogy az evangélium terjedjen, és Krisztus követői megmaradjanak a hit útján a különböző tévtanítások ellenére, amely Kolossében is fenyegette az egyház tagjait. Pál átvitt értelemben használja a harcostárs fogalmát.¹¹ Arkhipposz olyan harcostárs, aki a lelki fegyverzettel küzd. Ő a gyülekezet vezetésében vagy már jelenleg is részt vett Filemon mellett, vagy várható volt, hogy önállóan is kezébe kerül, így Onézimosz sorsát illetően ő is érdekelt félnek számított. A címzettek sorát a Filemon házánál istentiszteleti alkalmakra összegyülekező *egyház tagjainak* megemlékezésével fejezi be az apostol. Az egyház Krisztus követőinek meghatározására a levél írása idején már általánosan elterjedt. Olyan közös épülettel azonban az egyház tagjai még nem rendelkeztek, amely biztosíthatta volna a lehetőséget összejöveteleik számára, így magánházakban találkoztak. Pál apostol erről a kialakult gyakorlatról más leveleiben is említést tesz (1Kor 16,15; Róm 16,5). Kolossében Filemon volt az, aki rendelkezésre bocsátotta az istentisztelet, a tanítás, az úrvacsorai közösség alkalmi számára a házat. Ő jómódú, tekintélyes polgára volt a városnak,¹² személyes példájával jól képviselte azt a Krisztust, akinek követőjévé lett. A Filemon házához kapcsolódó egyház tagjait is megszólította Pál, számít rájuk, hogy befogadják közösségükbe a Krisztus követőjévé lett Onézimoszt. Fontosnak tartotta a gyülekezet megemlékését azért is, hogy erősítse együvé tartozásuk tudatát. Ezzel igyekezett védeni őket a tévtanítás hatásától. Fontos volt ez, mert őket, a lükoszvölgyi gyülekezetek tagjait a filozófiai jellegű tévtanítás különösképpen fenyegette. Az apostol abba a közösségbe egyengette Onézimosz útját, amely védelmet jelent a számára. (2. v.)

A levél bevezető mondatában az a két fogalom szerepel, amellyel Pál apostol minden levelének kezdetén köszönti a gyülekezeteket: a kegyelem és a békesség (Kol 1,2). Nemcsak Filemonnak, hanem az egész gyülekezetnek szól az a jókívánság, amely gyülekezetük létének, életben maradásuknak az alapja és feltétele, az Istennel való közösségük biztosítása. A kegyelem megtapasztalható jele pedig az a békesség, amely nyugalmat jelentő, harmonikus

11 LOHSE, E., 268.

12 LOHMEYER, E., 175.

életmód sok esetben a külső körülmények ellenére is. Pál azt kívánja, hogy ne a körülmények határozzák meg az életüket, hanem az a Mindenható, akitől kapták azt, és az a szabadító Megváltó, aki Úr mindennek felett. (3. v.)

MEDITÁCIÓ

Köszöntés

Levélben köszönti Pál apostol Filemont, családját, és a Kolossében élő gyülekezet tagjait. Korszakról korszakra, nemzedékről nemzedékre megszokott formája az emberek közötti érintkezésnek a levelezés. – Mikor nincs lehetőség a személyes találkozásra, de valami fontos dolgot el kellene intézni, akkor levelet írunk, élünk ezzel a nagyon régi, de ma is gyakorolt formájával az egymással való érintkezésnek. Éltek ezzel Jézus tanítványai, az apostolok is. Milyen jó, hogy éltek, így maradt meg Jézus messiási munkája megismerésének a lehetősége a későbbi nemzedékek és a mi számunkra is. A szó elszáll, az írás megmarad. – Pál apostolnak ismerjük a gyülekezetekhez intézett leveleit. Levélben tájékoztatja őket azokról a kérdésekről, amelyekre személyes jelenléte alkalmával már idő hiányában nem került sor, a későbbiek során pedig más akadálya volt a személyes találkozásnak. Vannak tanítványaihoz, munkatársaihoz intézett levelei. Azt a levelet, amelynek bevezető köszöntése igénk, *egyetlen ember, egy rabszolga érdekében írta, aki megszökött az urától.*

Igénk *egy szabályos levélforma bevezetését tükrözi.* Az apostol Krisztus követői számára szemlélteti, hogy *az élet bevett, megszokott keretei lehetnek Isten jó hírének, az evangélium hirdetésének eszközei.* – Nem kell minden esetben új keretet, új formát keresni ahhoz, hogy a jó hír hallható legyen. *Élhetünk jól az élet, a hétköznapi élet adott, meglévő keretei között a jó hír közlésével.* Ha ezt tesszük, akkor a missziói munka végzésének a lehetősége igen nagy, a jó hírnak pedig sokkal többen lesznek részesei.

A levél küldője Pál, aki fogságban van. Fogságának helyét nem nevezi meg. A körülmények mérlegelése alapján azonban szinte teljes bizonyosság alapján tudhatjuk, hogy *Efézusról van szó.* Pál csaknem három évig munkálkodott a városban, és fogságban is volt része ez idő alatt. Jézus Krisztus hirdetése miatt több helyen kellett neki fogságot elszenvedni. Az evangélium hirdetése sok esetben ütközött némelyek anyagi érdekeivel. *Az apostol azonban kitart Krisztus mellett akkor is, ha ez fogság elszenvedését jelenti.* Vannak esetek – talán többen is megtapasztaltuk már ezt –, amikor ha nem is fogsággal, de hátratétellel párosult Krisztus követése. Vannak viszont ma is, akiknek szen-

vedésben van részük azért, mert keresztyének, Krisztus követői. Az apostol nincs egyedül fogságában, *Timóteus* mellette van. Minden helyzetben jó, ha nincs az ember egyedül, a nehéz helyzetben meg különösen. Kövessük Timóteusnak a tanítómesteréhez való ragaszkodását, a példaadását. Méltó, hogy ne hagyjuk magukra a tanítóinkat akkor se, ha bármi okból nehezzé lett a helyzetük, ha bajba jutottak.

A levél címzettje Filemon, a családja tagjaival és a házában lévő gyülekezettel együtt. Filemonnal bensőséges kapcsolatban van az apostol, aki munkatársi köréhez tartozik. A munkatársak jó, ha nem riválisok, hanem barátok, akikre mindig lehet számítani. Filemon családja, Appia, a felesége, és gyermekük, Arkhipposz, szintén Krisztus követői, az apostol nem véletlenül köszönti őket is. *Egy család, férj és feleség a gyermekükkel együtt tartozik oda a kolosséi gyülekezethez. Megnyitották otthonukat azok számára, akiknek így nyílt lehetőségük arra, hogy együtt lehessenek istentiszteleti alkalmakon akkor, amikor még külön erre a célra szentelt épület nem állt rendelkezésükre.* A levél szól mindazoknak, akik Filemon házában szoktak összegyülekezni. – Krisztus követése együtt a család minden tagjával, sőt szolgálat vállalása úgy, ahogy az ma időszerű és korszerű, erre indít Filemon családjának példája. Esméltessen bennünket! Férj a feleséggel, a gyermekkel, illetve gyermekekkel együtt Krisztust követve. Vannak-e, és nem fogynak-e, akik alkalomról alkalomra összegyülekeznek a templomainkban? Nem túl sok-e az üresen maradt hely? Vannak templomaink, gyülekezeti termeink, viszont fontosnak tartjuk-e azt, hogy fenn is maradjanak? *Fontosnak tartjuk-e azt, hogy családunk tagjaival együtt legyünk Krisztus követői?* Fontos ez mindnyájunknak, de tudatában vagyunk-e ennek? Fontos-e a testvéri közösség? Nekünk ma nem az a gondunk, hogy legyen hely az összegyülekezésre Krisztus követői számára, hanem az, hogy legyenek, akik összegyülekeznek a meglévő templomainkban, és testvéri közösségben legyünk egymással. *Törekedjünk arra, és ne szűnjünk meg imádkozni azért, hogy növekedjék Krisztus követőinek a száma.* Legyen kinek-kinek hat-nyolc olyan lelki testvére, akivel meg tudja osztani gondjait és örömeit, és szívesen vesznek részt a gyülekezet éppen időszerű munkájában.

A jó kívánság. Hozzátartozott ez minden levél bevezető soraihoz. Pál ragaszkodik is hozzá, és a levél adott keretei között *a legfontosabb jót kívánja a levél címzettjeinek.*¹³ Az egyház tagjai létének az alapját és feltételét, a kegyelmet kívánja attól, akinek van hatalma azt megadni, és készségesen meg

13 DEICHGRÄBER, Reinhard: Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1967, 43–44.

is adja folyamatosan. Isten jósága és emberszeretete mutatkozott meg abban, hogy szent Fia, a Jézus Krisztus kereszthalála alapján bűnbocsánatot ajándékoz hit által mindenkinek. A kegyelemre van szükségünk napról napra ahhoz, hogy ne csak hitre jussunk, hanem *a hitben előbbre is jussunk*. A kegyelem következménye a békesség, amely rendezett kapcsolat megélését jelenti a mi Atyánkkal, Istenünkkel, az egyházunk tagjaival és harmonikus élet folytatását. Arról van szó, hogy ne a körülményektől, hanem Istenünktől függő életet éljünk, hálásan, Isten dicsóságére és embertársaink javát szolgálva. Igyekezzünk képviselni, és közben járni azokért, akiknek erre szükségük van, akiknek szükségük van arra, hogy valaki szóljon az érdekükben helyettük.

2. Hálaadás Filemonért Filem 4–7

A szöveg: (4) Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου πάντοτε μνεΐαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, (5) ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, (6) ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστόν· (7) χαρὰν γὰρ πολλὴν ἔσχον καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

A fordítás: (4) Hálát adok az én Istenemnek mindenkor, amikor megemlékezem rólad imádságaimban, (5) mert hallok a te szeretetedről és hitedről, amely benned megvan az Úr Jézus és minden szent iránt, (6) hogy legyen hitbeli közösséged hathatós mindannak a jónak felismerésére, amely Krisztusért van bennünk. (7) Sok örömünk és vigasztalódásunk volt a te szeretetedben, mert a szentek szíve felüdült általad, testvérem.

Szövegelemzés

Pál apostol hálaadással kezdi általában a leveleit, így itt is. Imádságában Istenhez fordul, aki méltó a hálaadásra a gyülekezetek és bennük az egyének Krisztust követő életéért. Tisztában van azzal, hogy a jó kezdetnek, a hitre jutásnak a folytatásához is annak az Úrnak a munkájára, kegyelmére van szükség, aki megnyitotta az ember fülét szavának a meghallására és szívét igéjének befogadására. Imádságában folyamatosan hálát ad azokért, akik

szeretetükkel tanúsítják azt, hogy hit által közösségre jutottak és közösségekben vannak azzal a mindenható Istennel, aki a szeretet és annak ajándékozója.

4–5. v. Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου „Hálát adok az én Istenemnek.” Az Újszövetségben a hálaadás valamiért, valakiért történik. A Lk 17,16-ban egy leprás, aki samáriai volt, a gyógyulásáért adott hálát Jézusnak, leborulva előtte. Mikor Pál apostol eljutott Appius Fórumáig és Tres Tabernáig, mikor meglátta a római testvéreket, akik eléjük jöttek, hálát adott Istennek (ApCsel 28,14). Az apostol hálát ad Istennek a nyelveken szólás ajándékáért (1Kor 14,18). A filippibeli gyülekezetért pedig azért ad hálát, mert közösséget vállaltak az evangéliummal az első naptól kezdve hitre jutásuk után, és továbbra is ezt teszik (Fil 1,3–5). A kolossébeli gyülekezet hitéért, szeretetéért, és reményességéért ad hálát ugyanígy. Ez esetben a Filemonra való emlékezésről szól.

Exkursus: A μνείαν ποιεῖσθαι fogalmával a görög irodalomban gyakran találkozunk, a LXX-ban is számtalanszor előfordul. Az Újszövetségben különösen Pál apostol kedveli.¹⁴ Imádságaiban emlékezik meg a gyülekezetekről (Róm 1,9; Ef 1,16; 1Thessz 1,2; Fil 1,3). Az Ószövetségben a megemlékezés Isten csodáinak, szabadító tetteinek az elismerését jelenti. Az Úr megkívánja az ő tetteire való emlékezést (5Móz 5–8. részek). Jézus búcsúvacsorája alkalmával tanítványaitól azt kéri az úrvacsora szereztetésekor, hogy értük hozott áldozatára, kereszthalálára emlékezzenek (Lk 22,19 par). Erre emlékezteti Pál apostol is a gyülekezeti tagokat (1Kor 11,23–25). Az apostol örömmel emlékezik a gyülekezetek hitére, jó munkájukra és örömmel veszi a gyülekezetek részéről, hogyha róla megemlékeznek (1Thessz 3,6). Ő folyamatosan megemlékezik a gyülekezetekről és egyénekről is imádságaiban (1Thessz 1,2). Fontosan tartja és kéri is ezt a gyülekezetektől a maga számára is (Ef 6,18–20). Az emlékezés és emlékeztetés történhet valakinek a jó tetteire, mint ahogyan Filemon esetében, de a bűnre is, ahogyan arról a Zsid 10,3-ban olvashatunk.

A Filemonról és a munkájáról hallott hír indítja hálaadásra az apostolt, mint ahogyan azt meg is említi. Ezt megteszi más leveleiben is (1Thessz 1,2–5; Fil 1,3–11; Kol 1,3–8).

6–7. v. Ὅπως...γένηται. A kérés, ami szorosan kapcsolódik a hálaadás-hoz, ὅπως kötőszóval kezdődik. Itt ugyan hiányzik az igei állítmány, de ide is vonatkozik a vers elején lévő προσευχῶν. A magyar fordítás megismétli

14 MICHEL, Otto: μνεία = ThWNT IV. Bd. 682.

az eredeti szövegből hiányzó, de értelem szerint ide is vonatkoztatható $\pi\rho\omicron\sigma\epsilon\upsilon\chi\omega\tilde{\nu}$ fogalmát. Lohse fordításában ez olvasható: „szeretném”¹⁵. Suhl szintén a 4. versben olvasható igei állítmányt veszi figyelembe fordítása során.¹⁶ Pál más leveleiben is találkozunk hasonló szerkesztési móddal, így nyilvánvaló, hogy a vers elején felvetett téma folytatásáról van szó. Pál imádságának témája általánosságban szól először arról, ami Filemonra jellemző. A hitbéli közösség hathatós érvényesülését várja el mindannak a jónak az érvényesítésében, amely Krisztusra tekintettel, az ő uralma alapján érvényesíthető.

Exkurzus: A $\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{\iota}\alpha$ fogalma az Újszövetségben azt jelenti, hogy valakinek társa, vagy valaminek részese az ember. A Zebedeus fiai társai, munkatársai voltak Simonnak (Lk 5,10). Jézus azzal, hogy emberré lett, részese lett az ember sorsának (Zsid 2,14). Krisztus megváltó munkája következményeként az ő követői isteni természet részesei (2Pt 1,4). A népek fiai közül való gyülekezetek tagjai részesültek az olajfa gyökerének zsírjából (Róm 11,17), vagyis az Izraelnek adott ígéretek beteljesedésének következményéből. Ha azonban valaki nem marad meg Krisztus igaz tanításában, ha nem olyanokkal tart kapcsolatot, akik az igaz tanítás hívei, az közösséget vállal azok gonosz cselekedeteivel, ettől óv János második levelének 10k. verse. A $\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{\iota}\alpha$ fogalmát Pál apostol használja leggyakrabban. Az egyház tagjait Isten hívta el az ő Fiával, Jézus Krisztussal való közösségre (1Kor 1,9). A dicsőség Krisztusával való közösségben, Krisztusban, az ő fősége alatt folyik követőinek az élete. Gyakorta tudatosítja az apostol a gyülekezetek tagjaiban azt az elválaszthatatlan szoros kapcsolatot, amely az egyház és Krisztus között van. Az egyház Krisztus teste, a hívők egyen-egyenként testének tagjai (1Kor 12,12kk). Ezt a szoros közösséget fejezi ki a *syn* prepozíció használatával $\sigma\upsilon\mu\pi\acute{\alpha}\sigma\chi\epsilon\iota\nu - \sigma\upsilon\nu\delta\omicron\xi\acute{\alpha}\sigma\theta\alpha\iota$ ¹⁷ (Róm 8,17). A Krisztussal való közösség jelenlegi és jövőben megvalósuló állapotát jellemzi az apostol. Az úrvacsora alkalmával a mennyei Krisztussal való közösségben bűneink bocsánatát nyerjük el, megerősítését a velünk való szövetségkötésnek, és ezzel együtt az egymáshoz tartozásnak. A Krisztussal való közösség az ő követésére, az ő tetszésének megfelelő életre ajándékozott lehetőség, elpecsételés. A következő fogalmak ezt fejezik ki: $\sigma\upsilon\zeta\eta\nu$

15 LOHSE, E., 269.

16 SUHL, Alfred: Der Brief an Philemon. Zürcher Bibelkommentare NT 13., Zürich, Theologischer Verlag, 1981, 26.

17 HAUCK, F.: $\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{\iota}\alpha$ = ThWNT III. Bd. 804k.

(Róm 6,8; 2Kor 7,3), συμπάσχειν (Róm 8,17), συσταυροῦθαι (Róm 6,6; Gal 2,19), συναποθανεῖν (2Kor 7,3), συνθάπτειν (Róm 6,4; Kol 2,12), συνεγείρειν (Kol 2,12; 3,1; Ef 2,6), συζωοποιεῖν (Kol 2,13; Ef 2,5), συνδοξάσθαι (Róm 8,17), συγκληρονόμειν (Róm 8,17), συμβασιλεύειν (2Tim 2,12). A Krisztussal való jelenlegi életünkben való közösség, amelynek különböző fázisai vannak, az eljövendő dicsőséges létmódban való részesedéshez vezetnek. Bármelyik fázisában él a gyülekezet és a keresztyén ember, Krisztus erejét, vigasztalását, a vele való közösség áldását megtapasztalja. A Krisztussal való közösség az egyház tagjainak az egymáshoz tartozását is természetesen magában foglalja, ahogyan azt az egyháznak a Krisztus testeként való meghatározása kifejezi. Aki az egyháznak, egy-egy gyülekezetnek a tagja, az a másik taggal is elválaszthatatlanul közösségben van. Az 1Kor 12 részletesen kifejti az egyház tagjai egymással való közösségének a jelentőségét. Aki Krisztushoz tartozik, annak tehát közössége van mindazokkal, akik hozzátartoznak.

A Szentlélek által a dicsőség Krisztusa jelen van az egyház, minden gyülekezet és valamennyi gyülekezeti tagnak az életében. *Ez a közösség nyilvánul meg Krisztus követőinek az egymással való közösségvállalásban az ő igényének megfelelően.* Pál apostol erre hivatkozik Filemon esetében. A következő mondatában annak ad hangot, hogy az a hír, amit Filemonról hallott, arról tanúskodik, hogy Filemon hűséges követője Krisztusnak és a hite a szeretet jó tetteiben vált tapasztalatukká azoknak, akik körében munkáját végzi. A τὰ σπλάγχνα megfogalmazás csak Pál apostol nyelvhasználatában fordul elő az Újszövetségben, és csak többes számban.¹⁸ A τὸ σπλάγχνον az emberi test belső részei, átvitt értelemben az érzelmek székhelye, a szív. A szentek szíve Filemon által felüdült. Krisztus szabadítását úgy hirdette és jelenítette meg, hogy az hitük megerősítését, tettekre való indíttatást, a jövő iránti reménységet, egyszóval Krisztus útjának a követését jelentette a mindennapi, a hétköznapi életük folytatásához.

18 VARGA Zs. J., 877.

Tartalmi összefoglalás

Pál apostol imádságban fordul levelei kezdetén a mindenható Istenhez. Imádságának első témája a hálaadás. Így fejezi ki és tudatosítja a levél címzettjeiben is azt, hogy az ő munkájuk és a címzettek keresztyén élete a mindenható Isten végtelen nagy kegyelme megmutatkozásának a jele. A következő mondatban meghatározza konkrétan a hálaadásának az indítékát, megvilágítja azt, ami ebben az esetben hálaadásra indította. Folyamatosan jó hírt hallott Filemon szeretetéről Krisztus minden követője iránt, és az Úr Jézus Krisztusba vetett hitéről. Filemon hitre jutását követte a hitben járás, amely szeretetében mutatkozott meg. A Krisztus iránti bizalom a szeretet tetteiben folytatódik, ha az valódi. Hasonlóan fejt ki az apostol hálaadásának okát másokhoz szóló leveleiben is (vö. 1Thessz 1,2–5; Fil 1,3–11; Ef 1,15–17; Kol 1,3.8). A közbenjáró kérés a hálaadó imádsághoz kapcsolódik, bár hiányzik az imádság ismételt megemlézése. Az ilyen szerkesztésmód Pál írásaira jellemző.¹⁹ A kérés arra utal, hogy Filemon hite ahogyan az eddigiek szerint aktívnak bizonyult, úgy az lesz Pál jelenlegi kérése alkalmával is. Az apostol meg van győződve erről. Mielőtt azonban a levél konkrét tartalmát ismertetné, még egyszer szól Filemonnak arról a szeretetéről, amelyet a szentek, vagyis az egyház tagjai iránt tanúsított. Különös dicséretével utal erre, nemcsak a szeretet fogalmával, hanem az imádság (4–22), a közösség (6–17), a jó (6–14), a szív (7–12.20), a felüdít (7–20), a testvérem (7–20) fogalmak használatával is.²⁰

Az ószövetségi zsoltárokból ismeretes formával ad hálát az apostol. A Mindenhatót így nevezi: „az én Istenem”. Így szólítja őt a Filippibeliékhöz írt levelének a bevezetésében is (Fil 1,3). Istennek, és nem embereknek köszöni meg azt, hogy Filemon megmaradt a hitben és a Krisztus útmutatásának megfelelő helyes életmód követésében. A jó tettekről tesz bizonyosságot az élete. Isten munkálja a hitet és a szeretetet, ezért őt illeti meg a hála. Pál akár egyénekről, akár gyülekezetekről szól, tudatában van annak, hogy a hitre jutás és a hit útjának követése Isten Szentlelkének a munkája, ezért ő méltó a köszönetre, a hálaadásra. A hellenista korból nagyon sok levél maradt fenn. Ezeknek a bevezetése is tartalmaz hálaadást. A levelek írói az ő isteneiknek mondanak köszönetet. Ezek így szólnak: χάρις τοῖς θεοῖς, vagy εὐχαριστῶ, illetve εὐχαριστοῦμεν τοῖς θεοῖς. A hellenista levelek írói többes számban szólnak isteneikről, és a hozzájuk való hűségüket ily módon bizo-

19 LOHSE, E., 269.

20 Uo.

nyítják.²¹ Pál apostol hálaadása annak a Mindenhatónak szól, aki az egyedül igaz Isten. Ugyanazoknak a fogalmaknak a használata attól függően, hogy többes számban, vagy egyes számban szerepelnek, érzékeltetik azt az áthidalhatatlan különbséget, ami a hellenista kor levelei és Pál apostol levelei között van. Pál apostol Istene a mi Istenünk, aki él, és övé a hatalom mennyen és földön, rajta kívül senki sem használja jogosan ezt a fogalmat. (4. vers)

Filemon háza olyan volt, mint az *oázis* a pusztában, mert általa a szentek szíve felüdült – Pál szóhasználatával élve. A családfőnek az izraeli családban igen fontos szerepe volt: az Isten parancsolatainak megismertetése, megvalósítása, megtanítása és az istenfélő életre való nevelés. A családfő kötelessége volt a különböző ünnepek jelentőségének a megismertetése (5Móz 6–8). A családfőnek ez a kötelessége – helyesen – megmaradt a gyülekezetek körében ugyanúgy. A gyülekezet vezetőjének a felelőssége pedig kiterjed a gyülekezet valamennyi tagjára. Filemon feleségével és gyermekükkel együtt jelentett áldást mindazoknak, akik Isten népének tagjaiként a házukban megjelentek. Filemon háza volt Krisztus követői számára az összefüggésük helye. Az istentiszteletekre és más közösségi alkalmakra Filemonék otthonában gyülekeztek össze az egyház tagjai Kolossében. A szenteknek szükségük van arra, aki előttük jár a hitben, a szeretetben, az ismeretekben. A gyülekezet vezetője pedig, mint ahogy a kertész a növényeket, úgy gondozza azokat, akik rá vannak bízva, ha jól látja el a szolgálatát. *A gyülekezeti közösségben való részvétel a hűség, jó pásztor munkája, szolgálata által a felüdülés, az erő, a világosság, az épülés alkalmá.* Konkrétan nem szól az apostol arról, hogy mi volt Filemon munkájának a tartalma.²² A „szentek szíve felüdült” kifejezés ritkán fordul elő az újszövetségi szövegekben. Pál apostol levelei közül is csak az 1Kor 16,18-ban és a 2Kor 7,13-ban szerepel még. A meghatározás tartalma azonos a Mt 11,28 versének az értelmével. Az írásmagyarázók közül van, aki megállapítja, hogy nem kell itt valami rendkívüli dologra gondolni. Arról van szó, hogy Filemon hite, amely szeretetében nyilvánult meg, folyamatos volt, állandóan tapasztalták azok, akik a házában összegyülekeztek istentiszteletre és a különböző alkalmakra.²³ Filemon tehát a hivatását úgy teljesítette, hogy annak a jó híre Pál apostolhoz is eljutott a fogságában. Az apostol, aki a görög nyelven való fogalmazásnak, mondatszerkesztésnek nagy mestere volt, elismerését a Filemonról szóló mondat szerkezetével fejezi ki, khiasztikus formában fogalmazza meg ugyanis ezt a mondatát.²⁴ Ez azt jelenti, hogy

21 LOHSE, E., 40.

22 SUHL, A., 28.; vö. Lohse, E., 273.

23 LOHMEYER, E., 180.

24 SUHL, A., 27.

a görög ábécé *khi* betűjének a formáját szemlélteti az elismerését kifejező mondata. A mondat szerkezetének képlete ez: a b b a.

<i>hallottam:</i>	
(a) a te szeretetedről és	(b) a te hitedről
(b) amely benned megvan az Úr Jézus és	(a) minden szent iránt

Ha tehát a mondatnak az (a)-val és (b)-vel jelzett részeit egymással összekötjük, a görög ábécé *khi* (χ) betűje jelenik meg előttünk. A művészi mondatszerkezet méltó ahhoz a tartalomhoz, amely Filemonról méltán hangzik el Pál apostol részéről. A *szeretet* és a *hit* említése itt nem a megszokott formában szerepel, általában ugyanis a hit és szeretet egymás után említése a gyakori sorrend. Itt viszont Pál a levél további részletének a szempontjából követi ezt a sorrendet. A szeretet kerül előtérbe, ez előkészíti azt a kérést, amellyel konkrétan Filemonhoz fordul. Azt kéri, hogy a Krisztushoz kötődő hitbéli közössége a jövőben is *legyen hathatós, energikus*, felismerése annak, ami az adott helyzetben jó. Ezt a közvetlen, Filemon és közte lévő szeretetteljes kapcsolatot érzékelteti az apostol azzal is, hogy munkatársát *testvérének* nevezi.

MEDITÁCIÓ

Hálaadás Istennek – elismerés a szolgálat végzőjének

Hálaadás és elismerés sorai olvashatók ebben a rövid részletben. Pál apostol a Filemon jó munkájáról szóló hír alapján ad hálát a mindenható Atyának, akit így nevez meg, „az én Istenem”. Az apostol – miután a Mindenható megállította azon a veszélyes úton, amely Jeruzsálemből Damaszkuszba vezetett, megszólította és elhívta Krisztus szolgálatára – tudja, hogy mindazért, ami jó történik az ember életében és általa, Isten méltó a hálaadásra. Pál életében a gyökeres fordulat a Mindenható kegyelméből következett be. A mindenható Isten végtelen nagy szeretetéből megállította, megszólította és Krisztus üldözőjét Krisztus hirdetőjévé tette. A megtérés, az ember újjászületése minden esetben csoda, az Ő csodája, aki méltó a hálaadásra. Pál apostol számára Isten az „én Istenem” lett. *Neki ad hálát* mindazokért, akiknek az életében ez a döntő jelentőségű fordulat megtörtént munkája nyomán: így itt *Filemonért*. – Isten kész Krisztus engesztelő áldozata alapján velünk, mindnyájunkkal személyes közösségben lenni. Ne a magunk módján, hanem Krisztus bűn-

bocsátó kegyelmével élve, útmutatását követve legyünk szent Fiának követői. Forduljunk hozzá úgy, ahogyan az Ószövetség zsoltárainak írói is számtalanszor teszik, és itt Pál apostol is: „én Istenem”. Adjunk hálát neki azért is, ami jó dolog az ő követői, munkásai által történik. Az ő jó munkát végző szolgálóért is adjunk hálát, mondjunk köszönetet a mi Istenünknek imádságainkban.

Filemon hite aktív, szeretete átfogó. Az Úr Jézus követője lett és azért munkálkodik, hogy környezetének tagjai közül is minél többen azok legyenek. Jézus tanítványainak szóló parancsa a tanítványaira azt bírta, hogy tegyenek tanítványokká minden népet. Isten akarata az, hogy minden ember üdvözljön és az igazság megismerésére eljusson. Egykor az egyik kedves professzorom arra tanított, hogy missziói lelkületre neveljük hallgatóinkat. Filemon azon túl, hogy családja tagjaival együtt Krisztus követője lett, azt is fontosnak tartotta, hogy Kolossében, majd másutt is minél többen azok legyenek. *Aktív hit.* A reformátor atyáink hite az volt. Most, a reformáció 500. évfordulóján akkor ünneplünk méltóan, ha önvizsgálatot tartunk, és a hitünk imádságainkban másokért, egyházunk tagjainak a megújulásáért, népünkért, hazánkért és a válságos helyzetben lévő népek tagjaiért is megszólal azon túl, hogy akik pedig a közelünkben vannak, azok körében láttatjuk és alkalomadtán el is mondjuk, hogy Krisztus követőjének lenni jó, akkor is, ha ez nem mindig könnyű. *Átfogó, minél többekre kiterjedő szeretet.* Pál apostol azt az útmutatást adja, hogy senkinek semmivel ne tartozzunk, csak szeretettel. Arról is tájékoztat, hogy mit jelent a szeretet megélése konkrétan. Odafigyelés, összefoglalóan mondva, a szűkebb és tágabb környezetünk tagjaira, nem azért, hogy ártsunk nekik, hanem azért, hogy kedvüket keressük, segítsünk nekik terheik elviselésében vagy éppen osztozzunk örömeikben. Mind a kettő hozzátartozik földi életünkhöz. Törekedjünk arra, hogy jó légkör legyen ott, ahol az életünket éljük. A szeretet az eljövendő világ jelenléte e világ keretei között. Amikor a hitünk látássá lesz ugyanis, a reménységünk pedig valósággá válik, a szeretetünk akkor kiteljesedik. Ezért mondja Pál apostol, hogy legnagyobb a szeretet, mert a szeretet soha el nem múlik. A legkedvesebb professzorom fordítása szerint: *a szeretet soha nem mond csődöt.* Aktív hitre, átfogó, messze ható szeretetre indít Filemon példája, igénk tanácsa.

Jó hírt hallani, a gyülekezeti tagok jó helyzetéről, épüléséről hírt kapni – öröm. Filemon Kolossében saját házában biztosította Krisztus követői számára, hogy összegyülekezzenek az istentiszteleti alkalmakra. Az első időkben még nem volt külön épületük a keresztyéneknek az összejöveleik tartására. Filemon úgy nyitotta meg a házát a gyülekezet tagjai előtt, hogy a szívet is megnyitotta előttük. Krisztus útmutatásának megfelelően nyugalmat találtak, békeséget leltek, növekedett a hitük, átérték a mindenható Istennel és az egymással való közösség örömét a gyülekezet tagjai. Folyamatos volt

az a szolgálat, amelyről Pál apostol így szól: „a szentek szíve felüdült általad, testvérem”. A gyülekezeti istentisztelet a felüdülés alkalma volt Kolossében Filemon által. Lehet az, legyen az általunk is!

Pál kérése Filem 8–20

A szöveg: (8) Διό, πολλήν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, (9) διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος ὢν ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ – (10) παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς Ὀνήσιμον, (11) τόν ποτέ σοι ἄχρηστον νυνὶ δὲ [καὶ] σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον, (12) ὃν ἀνέπεμψά σοι, αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα· (13) ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ μοι διακομῆ ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου, (14) χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ἢ ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον. (15) τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχης, (16) οὐκέτι ὡς δούλον ἀλλὰ ὑπὲρ δούλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσω δὲ μᾶλλον σοὶ καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ. (17) Εἰ οὖν με ἔχεις κοινῶν, προσλαβοῦ αὐτόν ὡς ἐμέ. (18) εἰ δέ τι ἠδίκησέν σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα· (19) ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω ἵνα μὴ λέγω σοὶ ὅτι καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις. (20) ναί, ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Χριστῷ.

A fordítás: (8) Krisztus által teljesen nyíltan megparancsolhatnám neked azt, ami illik. (9) A szeretetre tekintettel inkább csak kérlek, ilyen vagyok én, az öreg Pál, most pedig foglya is Krisztus Jézusnak. (10) Kérlek téged az én gyermekemért, akit fogságomban szültem: Onézimoszért, (11) aki egykor neked haszontalan volt, most pedig neked is és nekem is hasznos. (12) Visszaküldöm neked őt, tehát az én szívemet, (13) akit szerettem volna magamnál tartani, hogy helyetted szolgáljon nekem az evangéliumért viselt fogságomban. (14) Hozzájárulásod nélkül azonban semmit sem akartam tenni azért, hogy ne kényszerből legyen a jó tettetted, hanem szabad elhatározásodból. (15) Talán azért szakadt el tőled egy

időre, hogy örökre visszanyerd őt.(16) Természetesen többé már nem úgy mint rabszolgát, hanem rabszolgánál sokkal értékesebbet: szeretett testvért, aki az főképpen nekem, de még sokkal inkább neked is, emberi mérce és az Úr értékelése szerint.

(17) Ha tehát engem társadnak tartasz, fogadd őt úgy, mint ahogyan engem.

(18) Ha pedig valamivel megbántott vagy tartozik, azt nekem számítsd fel.

(19) Én, Pál saját kezemmel írom ezt, én fogom megadni: nem kell erről beszélnem neked, mert azon felül önmagaddal is adós vagy nekem. (20) Így van ez testvérem! Bárcsak örülhetnék neked az Úrban. Üdítsd fel szívemet Krisztus által.

Szövegelemzés

A levél főrésze a 8–20. verseket magában foglaló szakasz, amely három kisebb egységre tagolódik. Az első ismerteti Onézimosz jelenlegi helyzetét (8–12). A második részletben Pál az Onézimoszra vonatkozó elgondolását közli (13–16). A harmadik egység Pál Filemonhoz intézett kérése (17–20). Mind a három egység a görög szöveg szerint azonos módon négyyszer két sorból áll. Ezt én nem minden esetben tudtam a fordításban érvényesíteni, azonban igyekeztem.²⁵ Pál apostol leveleiben azok tartalmához méltóvá teszi a nyelvét. Művészi módon megszerkesztett formában tárja fel azt a számára nagyon fontos ügyet, amelynek a jó megoldását várja Filemontól.

Kérésének *első* egységében, az *első* négy sorban kétszer is előfordul a „*kérek*” szó. Parancs helyett kérés. A kötelességre, az illendőségre való hivatkozásról a hangsúly a *szeretetre* került át. *Onézimosz* haszontalan – hasznos. Az egykor és a most közti különbség hangsúlyozása a név jelentéséből adódó lehetőség, a szójáték érvényesítése. Az *Onézimosz* név jelentése ugyanis „hasznos”, „megmentő”²⁶. Ezen túl ismerteti Pál azt a határtalan szeretetet, amely őt *Onézimosz*hoz köti.

A *második* részletben a szójáték folytatódik tovább, a fogság és a szabadság, az ideiglenes és az örök, a szolga és a testvér fogalmak használatával. A legnagyobb ellentét, és ugyanakkor a legjelentősebb egységet jelentő meghatározás ez: *testben és az Úrban*. Az ember és az Úr mércéje szerint. A döntő jelentőségű változás kifejezése ez, amit Filemonnal megismertet az apostol.

25 LOHMEYER, E., 181.

26 VARGA Zs. J., 681.

A harmadik egység a *konklúzió*. Kétszer kezdődik ebben a részletben az apostol mondata így: „há”. Kétszer hangsúlyos benne ez: „én”. Az apostol arról az adottságról szól, azt a lehetőséget is felveti, hogy ha valami akadálya lenne Filemon részéről Onézimosz visszafogadásának, akár lelki, szellemi vagy anyagi, annak a rendezését magára vállalja. Végül eszmélteti őt arra, hogy neki, Pálnak ő, Filemon is adós. – Mindketten testvérek azonban az Úrban, Krisztusban. Krisztus uralma alatt vannak, Krisztushoz tartoznak. Ez a tény döntő az emberi relációkban. Krisztus teremtette meg Pál, Filemon és Onézimosz számára azt a lehetőséget, hogy más-más időpontban, más módon éljenek bűneik bocsánatával, szabadító erejével, a mindenható Isten kegyelmével. A Krisztus által adott lehetőségre való hivatkozással kezdődik az apostol Onézimosz érdekében való közbenjáró kérése és a kérésének záró szava szintén ez: *Krisztusban, illetve Krisztus által*. Mind a két fordítási lehetőség adott. Krisztus főssége, Krisztus uralma, Krisztus által lehet valóság az, ami emberileg lehetetlen.

8. ν. Διό, πολλήν ἐν Χριστῷ παρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνήκον. Az előző részlet hálaadásához kapcsolja közvetlenül Pál azt a kérését, amellyel a következő egységben Filemonhoz fordul. A *παρησσία* nyíltan, nyilvánosság előtt való egyenes beszéd. Az evangéliumok közül csak a Mk 8,32-ben szerepel, különben János irataiban, az Apostolok Cselekedeteiben és Pál apostol leveleiben fordul elő. Ebben az esetben az összefüggésre tekintettel egészen közel van az *ἐξουσία* fogalmához.²⁷ Pálnak joga lett volna, hatalmában állt, hogy megparancsolja azt, amit kérésként tár elő.²⁸ Az *ἐπιτάσσειν* ige különben Pálnál nem fordul elő, a szinoptikusok nyelvhasználatára jellemző. Jézus teljes hatalmával parancsol a gonoszoknak és az engedelmeskedni kénytelen (Mk 1,27 par. 9,25 par; Lk 8,25; 14,22 stb.)²⁹ τὸ ἀνήκον = „ami illik”. Csak itt fordul elő. Az igei formája is csak a Kol 3,18-ban és az Ef 5,4-ben szerepel.³⁰

9. ν. διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ... A szeretetért, a szeretetre való tekintettel inkább csak kérlek. A parancs lehetőségével ugyan Pál jog szerint, a maga lehetősége alapján élhetett volna ebben az esetben, hogy mégsem él azzal, hanem kér, azt a Filemon iránti szeretetével indokolja meg. A *διὰ τὴν ἀγάπην* „a szeretetért” meghatározással érzékelteti azt, hogy sem nem Pálé, sem nem Filemoné, hanem a Krisztus szeretete az, amelyre

27 SCHLIER, H.: *παρησία* = ThWNT V. Bd. 881.

28 LOHSE, E., 276.

29 DELLING, G.: *ἐπιτάσσειν* = ThWNT VIII. Bd. 37.

30 VARGA Zs. J., 58.

hivatkozik³¹. Többről van itt szó arról, ami az embertől, akár Páltól, akár Filemontól kitelik. A *szeretet, a Krisztus szeretete* az, amely érvényesülhet azonban mindkettőjük által. Pál önmagát itt a *προεσβύτης* fogalmával illeti, amelynek a kritikai apparátusban olvasható variánsa: *προεσβεύτης*. Itt Pál nem apostoli tisztére akar hivatkozni, hanem a korára. Az írásmagyarázók közül ugyan van, aki felveti, hogy ez még nem indokolt az ő esetében, hiszen az apostol a levél írása idején még nem volt 60 éves. *Hippokratész* azonban, a neves görög orvos már a 45–65 közötti embereket a *προεσβύτης* fogalmával illette. Az apostol tehát a korabeli szóhasználatnak megfelelően nevezi meg magát.³² Az apostol tehát itt mellőzve az apostoli tekintélyét, mint idős ember fordul Filemonhoz. Ezenkívül hivatkozik fogságára, amelyet az evangélium hirdetése miatt szenved. Mindkét dolog említése alapján arra számít, hogy Filemon jobban figyelembe veszi kérését.

10–12. *ν. παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς Ὀνήσιμον...* A Codex Alexandrinus a ὃν után beilleszti az ἐγὼ személyes névmást. Ez felesleges, mivel a mondat állítmánya ezt kifejezi. A másik javaslat több szövegben is előfordul, amely szintén felesleges, mert a szövegek többségének a formája alapján világos, hogy Pál fogságáról van szó. A kérés tartalmát az előző mondatokkal megfelelő előkészítés után határozza meg. Megismétli, hogy *kér*, mint ahogyan más esetben is ezt tette (1Kor 16,12; 2Kor 12,8; 2Thessz 2,1). Az apostol alázata nyilvánul meg abban, ahogyan Krisztus követőikhez fordul, akár egyénekről, akár gyülekezetekről legyen szó. Kérlek. A kérést Pál úgy tárja Filemon elé, hogy érzékelteti, hogy neki mennyire fontos annak teljesítése. *Gyermekének nevezi* azt, akinek az érdekében kér. Pál az apa-gyermek képet kedveli. Az 1Kor 4,15-ben a gyülekezet atyjának nevezi magát A galatákat fiainak tekinti (Gal 4,19). Timóteust szintén szeretett gyermekének tartja (1Kor 4,17). Onézimosz Pál fogsága idején jutott el Krisztushoz. Miután ezt a két fontos dolgot elmondta, akkor nevezi meg a nevét annak, akinek az érdekében közbenjár. *Onézimoszért, a szökött rabszolgáért fordul Filemonhoz*. Onézimosz egy Krisztust követő úrnak a szökött rabszolgája. A név gyakori. A szökött rabszolgára, ha elfogták, lehet, hogy halál várt. Pál apostol itt Onézimoszt nemcsak azért nevezi gyermekének, mert mint egy apa úgy vette pártfogásába, hanem azért, mert miután hozzá menekült, a vele való kapcsolata nyomán Krisztushoz jutott el, *újjászületett*. Teljesen egynek tekinti magát vele. Egyként tartoznak oda mindketten ahhoz a mindenható Istenhez, akiről a zsoltáríró így szól:

31 BARCLAY, W., 255k.; vö. Lohse, E., 277.

32 BARCLAY, W., 255k.

„Szeretlek Uram, én erősségem.” „Az Úr az én igazságom, váram és szabadítóm. Az én Istenem, kősziklám, váram, oltalmam, védelmem (Zsolt 18,2–3; 144,1–2). Az Isten szeretete Jézus által a felebarát szereteteként mutatkozik meg. Pál ezt fejezi ki azzal, hogy szándékáról így szól: „*visszaküldöm neked őt tehát, az én szívemet*”. A σπλάγχχνον fogalma szerepel itt, nem a καρδιά. A σπλάγχχνον fogalma az emberi test belső részeit jelenti, átvitt értelemben a szív, sőt a τὰ σπλάγχχνα a gyermek.³³ Pál és Onézimosz bensőséges közösségét, teljes egységét ennél világosabban, jobban, szebben nem lehetne kifejezni. Az apostol kérésében világossá válik Onézimosz múltja úgy, hogy nem mentetgeti őt, ugyanakkor a jelene, ami Isten végtelen nagy kegyelmének, határtalan szeretetének a csodája, és jövőjének jelzése, ami Pál szándékáról szól. Az apostol az adott állami törvényekre tekintettel *a teljes jogbiztonságot akarja biztosítani* Onézimosz számára. Az első részletnek a két utolsó vers jelenti a csúcspontját.

13–14. v. ὄν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν... Pál arról beszél, hogy szeretne volna Onézimoszt magánál tartani, hogy szolgáljon neki, legyen segítségére az evangéliumért viselt fogságában. Egy rövid utalás formájában meg is említi, hogy az, aki korábban haszontalan volt, most hasznos. Pál apostolnak missziói munkája során voltak állandóan segítőtársai (Timóteus, Titusz, Lukács, Szilász, Epafroditosz, Fébé, Evódia, Szüntükhé stb.). Voltak, akik személyes dolgainak az intézését látták el körülötte. Itt Onézimoszról szól úgy, mint aki hasznos a számára. Konkrétan nem nevezi meg az apostol, hogy mi volt az a szolgálat, amit Onézimosz végzett. Feltételezések szerint az apostol személyes ügyeinek az intézésében volt segítségére. Tapintatosan utal arra, hogy ez Filemonnak is lehetősége és kötelessége lett volna, sőt minden gyülekezeti tagnak, hogy az evangéliumért fogságban lévő apostolt ne hagyják magára (Fil 4,10–18). Szívesen ott is tartotta volna maga mellett Pál Onézimoszt, azonban ezt Filemon tudta és beleegyezése nélkül nem akarta megtenni. Pál tiszteletben tartja a korabeli törvényes rendet és annak szellemében igyekszik rendezni Onézimosz helyzetét. Onézimosz szökött rabszolgaként érkezett hozzá, akinek az ura *Filemon*, tehát ő az *illetékes* arra, hogy tájékoztatást kapjon és döntsön a sorsáról. A mondat további része azt feltételezi, Pál úgy gondolja, hogy Filemon jó döntést hoz, nem kényszerből, hanem önként. A testvéri szeretet érvényesül majd döntésében. ἐκούσιον „önkéntes”, „szabad akaratból vagy elhatá-

33 LOHSE, E., 280.

rozásból fakadó”, „kényszerítés nélküli”. Csak itt fordul elő ez a fogalom az Újszövetségben.³⁴

15–16. *ν. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχης...* A *τάχα* „talán”, „talán csak” ezenkívül a Róm 5,7-ben fordul még elő.³⁵ A *πρὸς ὥραν* „rövid időszak”, „egy időre”, „egy kis időre” (2Kor 7,8; Gal 2,5). Pál itt ragadja meg a lehetőségét annak, hogy Onézimosz korábbi helyzetéről beszéljen. Onézimosznak a Filemontól való eltávozásáról, voltaképpen a rabszolga megszökéséről nagyon tapintatosan szól. Érzékelteti, hogy a későbbi események alapján az Úr akaratának érvényesülését látja a tettében. Arról nem szól, hogy miért szánta el Onézimosz magát arra, hogy megszökik az urától. Nem tudjuk, hogy miért lépett arra az útra, amely nagyon veszélyes volt. Mindenesetre Pál apostol az Úr megőrző kegyelme alapján ítéli meg a helyzetét. Onézimosz jelenlegi élete Isten csodája. Döntő változást a hitre jutása jelenti számára. Az urától való elszakadása kellett ahhoz egy időre, hogy az örökké tartó közösség megvalósulhasson közte és az ura között. Minőségi változás következett be Onézimosz életében. *A rabszolga szabad ember lett.* Krisztus által a bűn rabszolgaságától szabadult meg, a gonosz hatalmából. Vallási értelemben pedig lehetőséget nyert arra, hogy Krisztus követői közé tartozzon, testvéri közösség tagja legyen. Onézimosz annak a közösségnek, az egyháznak a tagjává lehet, amelynek körében nem számít, hogy kinek milyen az előélete, sem a társadalmi helyzete. *Pál kérése Filemonhoz az, hogy vegye figyelembe azt a döntő jelentőségű változást, ami Onézimoszsal történt. Többé már ne rabszolgaként tekintse az egykori, tőle megszökött rabszolgáját, hanem testvéreként.* Az úr, a szabad ember, ha hívő, minden hitre jutott embernek a testvére, a rabszolgasorban lévőknek is. A hitre jutás az emberi kapcsolatok vonatkozásában is jelentős. Onézimosz hit által ugyanúgy, mint minden hitben élő, a testvéri közösség tagja. Onézimosz jelen helyzetében az apostolhoz közelebb van, mint Filemon.³⁶ A hitre jutás a korabeli jogi, szociális viszonyokat átminősítette, adott esetben érvénytelenítette a hátrányos helyzetben lévők hátrányos helyzetét a gyülekezeti kereteken belül. *Az egykori rabszolga szeretett testvérként való visszafogadását kéri Pál Filemontól.* Az apostol azt várja tőle, hogy szabadítsa fel Onézimoszt. Az ünnepélyes, szép stílusban megfogalmazott levél második egységének ez a záró mondat a csúcspontja.

34 VARGA ZS. J.: ἔΚΟΥΣΙΟΝ 294.

35 VARGA Zs. J.: ΤΑΧΑ 923.

36 LOHMEYER, E. 189.

17. v. Pál a következő mondatával röviden és frappánsan annak a konzekvenciáját foglalja össze, amit az előzőekben elmondott. Azt kéri Filemontól, hogy *Onézimoszt szabad emberré tegye*, és mint keresztyén testvért, vagyis *úgy fogadja vissza, mintha az apostolt fogadná*. Εἰ οὖν με ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ. (A *κοινωνία* fogalmának magyarázatához lásd a 6. verset, vö. 2Kor 8,23k.) A *προσλαβοῦ* 2. aor. imperat. a *προσλαμβάνω* igéből „maga mellé vesz”, „befogad”, „bizalmas közössége tagjaként vállal”.

18. v. A következő mondatban felveti az apostol azoknak az akadályoknak az elhárítására való készségét, amelyek esetlegesen felvetődhetnek. εἰ δέ τι ἠδίκησέν σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα. Az *ἐλλογέω* ige „felszámít”, „vkinek a számlájára, költségére, rovására ír, felró”, ennek az igének a *varia* lekcója az *ἐλλογᾶω*, amelynek imperativusa a szövegünkben szereplő *ἐλλόγα* forma, illetve a szövegkritikai apparátusban olvasható *ἐλλόγει*.³⁷ Az írásmagyarázók közül némelyek arra gondolnak, hogy Onézimosz meglöphatta az urát. Feltételezések szerint Onézimosz nem a ház körül végezte a munkáját, hanem valamilyen mesterséget folytatott. Ezek azonban csak feltételezések. Arról lehet szó inkább, hogy Onézimosz azzal okozott kárt az urának, hogy megszökött. Jogilag az a helyzet ilyen esetben, hogy ha valaki magához vesz egy szökött rabszolgát, és azt nem küldi vissza azonnal az urához, akkor a keletkezett kárért felelős.³⁸ Pál kérésével a jogi viszonyok rendezését kéri és várja el Filemontól Onézimosz visszafogadását illetően.

19. v. ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω. Kijelentésének, ígéretének hitelességét erősíti meg az apostol ezzel a mondatával, ezzel a formulával. A jogi érvényességnek három feltétele van adott esetben: 1.) a *név* megnevezése, 2.) megerősítése annak, hogy az *írás tőle való*, 3.) én *megfizetem*. Pál kijelentése megfelel mind a három követelménynek. – A vers második felében az apostol egy meglepő fordulattal a helyzet döntő változásáról szól. Filemont arra eszmélteti, amiről ez esetben talán beszélni sem kellene, hogy ha adósról van szó egyáltalán és valakinek fizetési kötelezettsége van, az egyáltalán nem Pál, nem az apostol. Ezt írja Filemonnak: *σεαυτὸν μοι προσοφείλεις*. A kéziratok egy részének kiegészítését nem vettem figyelembe, jobb a kéziratok többségének a szövege az összefüggésre való tekintettel. A *προσοφείλω* jelentése „még azontúl vagy még azonfelül adósa vagy tartozik vkinek vmivel”. Az Újszövetségben csak itt fordul elő.³⁹

37 VARGA Zs. J., 304.

38 LOHMEYER, E., 190.

39 VARGA Zs. J., 831.

Arról van tehát szó, hogy *Filemon az adós*. Nem valamivel tartozik az apostolnak, hanem önmagával. Pál apostol így tekintett azokra, akik az ő missziói munkája által ismerték meg az evangéliumot és Krisztus követői lettek.

20. v. ναί, ἀδελφέ – igen, testvérem, vagy: így van ez, testvérem. Az apostol Krisztus szabadító, megváltó tetteinek az érvényessége alapján látta és így igyekezett Filemonnal is láttatni Onézimosz, a szökött rabszolga helyzetét. ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ – Bárcsak örülhetnék neked az Úrban. Az ὀναίμην az ὀνίμημι igének az optativusza: „örül”. Csak itt fordul elő az Újszövetségben.

Tartalmi összefoglalás

Pál apostol levelének az itt következő részletében fejt ki kellő előkészítés után írásának az okát és célját. Hangot ad annak a reménységének, hogy kérése meghallgatásra talál. Az apostol úgy fordul Filemonhoz, mint barát a baráthoz, testvér a testvérhez, a missziói munkában jó, megbízható munkatársához, aki jelenleg a kolosséi gyülekezet vezetője. Krisztusra, mindkettőjük Urára hivatkozik kérése előterjesztésének a kezdetén, és ugyanúgy levele végén. *Pál Filemon szökött rabszolgája érdekében jár közben*. Azért fordul hozzá, azt kéri tőle, hogy fogadja vissza magához azt, aki megszökött tőle. – Az apostolnak, aki missziói útjai során népes zsinagógákban vagy éppen tereken, de folyó partján is hirdette az evangéliumot, bárhol is volt, mindig fontos volt egyetlen embernek a sorsa is, akár szabad, akár szolga legyen az.

Nem parancsol Pál, bár megtehetné, hanem kér.⁴⁰ Kéri Filemontól, aki ugyanúgy Krisztus szolgálatában van, mint ahogyan ő, hogy tegye meg azt, ami illik. *Kéri, hogy azt tegye, ami Krisztus igényének megfelelő egy keresztyén ember esetében egy ilyen helyzetben.*⁴¹ Az apostol levele írása idején már két missziói útja után van, és számos gyülekezet alapítása fűződik a nevéhez. Eredményes munkája ellenére sem lett elbizakodott, hatalmát a szolgálat, az emberek javának az érdekében érvényesíti. – A hatalom nagy kísértést jelent a Krisztus követői esetében is, könnyen torzíthatja Krisztus követőinek a személyiségét. Pál nem feledkezik meg annak a Krisztusnak az igényéről azonban, aki arra tanította tanítványait, hogy szolgáljanak egymás javára. Saját magát állította példaként eléjük. Ő nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja életét váltságul sokakért, illetve mindenkiért (Mt 20,26k.). Az apostol Krisztus által, az Ő követőjeként a *szereetre* való

40 BARCLAY, W., 255.

41 LOHSE, E., 276.

tekintettel inkább *csak kér*. A hatalmaskodástól Krisztus szeretete óv meg. Az ő emberszeretete határtalan, az egész világ minden népére kiterjed, mert a mindenható Isten követeként egy azzal a Mindenhatóval, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözljön (Jn 3,16; 1Tim 2,1kk). Szeretné Pál, ha Filemont is *a szeretet* határozná meg, ami minden esetben a *Krisztusé*, az Ő ajándékaként *illő*, hogy követőinek az egymáshoz való viszonyában megvalósuljon. Kérését így folytatja: „ilyen vagyok én, az öreg Pál”. Többen is felvetik az írásmagyarázók közül, hogy az apostolnak túlzás még levele írása idején öregnek nevezni magát, hiszen ekkor még nem volt 60 éves sem. Az akkori nézet szerint azonban már a 45. életévének a betöltése után az öreg jelzővel illették az embert. Hippokratész, a neves ókori orvos a 45 és 65 között lévő embert $\pi\rho\epsilon\sigma\beta\acute{\upsilon}\tau\eta\varsigma$ -nek tekinti.⁴² A korára való hivatkozás után a jelenlegi helyzetét is meghatározza Pál: fogságban van. Krisztus evangéliumának hirdetése miatt viseli a rabságot. Számptalan esetben volt része benne. Munkája során olykor a rabszolgatartók (ApCsel 16–24), máskor a bálványszobrokat gyártók érdekeit sértette tetteivel, és azért került fogságba (ApCsel 19,25kk). (8–9. v.)

Krisztus Jézus foglyaként is fontos számára azonban a *missziói* munka. Úgy végzi azt, ahogy az adott körülményei között lehetett. Törődik azzal, aki a közelébe került vagy éppen hozzá menekült. Az általánosságban megfogalmazott kérését *konkrét* formában, szeretetteljes mondataival tárja fel. Szeretett *gyermekének* nevezi azt, *akit a fogságában szült*, akiért közbenjár: *Onézimoszt*.⁴³ A neve jelentéséhez („hasznos”) fűződően szójátékkal utal a múltjára és jelenére.⁴⁴ Filemon szökött rabszolgájának a múltjára nézve azt állapítja meg az apostol, hogy haszontalan volt, hiszen otthagya, megszökött az urától, azonban a jelene már más. A jelenben az életében bekövetkezett változás következtében Pál számára hasznossá lett, de az lehet Filemonnak is. Az *a változás*, ami Onézimosz esetében bekövetkezett, az Pál megítélése szerint Filemon számára is *hasznossá teszi* Onézimoszt. Ennek a megállapítását követi végül Pál szándékának ismertetése oly módon, hogy hangsúlyozza azt a szeretetteljes közösséget, ami közte és Onézimosz között van. Onézimosz megnevezését Pál még tovább fokozza a következő meghatározással. Ezt írja: „Visszaküldöm neked őt, azaz *az én szívemet*.” Pál azt fejezi ki ezzel a meg-

42 BARCLAY, W., 255.

43 Egy rabbinus megállapítás szerint, aki a felebarátja fiát a törvényre tanítja, az Írás szerint éppen annyi, mintha a fiúnak ő volna a saját apja, mintha ő nemzette volna. Egy embert Istenhez és Jézus Krisztushoz odavezetni éppen olyan fontos, mint világra hozni. = Barclay, W., 256.

44 SUHL, A., 32.

határozással, hogy teljesen egynek tudja magát Onézimoszsal, aki nagyon a szívéhez nőtt. Kérésével voltaképpen még jobban megerősíti azt, hogy gyermekének tartja.⁴⁵ Ily módon azt kéri, hogy ne rabszolgaként fogadja vissza, hanem *szabad* emberként. Pál Onézimosz, Filemon szökött rabszolgájának a helyzetét úgy akarja rendezni, hogy az számára jó legyen, megfelelő az adott állami-polgári viszonyok között, és támadhatatlan. Ez pedig azzal válhat rendezetté, ha úgy, ahogyan Pál szabad, Onézimosz se számítson a továbbiakban rabszolgának, hanem szabad embernek. Emberi mércé szerint is legyen az, aki Krisztus mércéje szerint. Ennek elintézését várja az apostol Filemontól (10–12. v).

Az apostol szívesen ott tartaná magánál Onézimoszt, hogy a fogságában szolgáljon neki. Legyen ott mellette! Szolgáljon Filemon helyett is! Az apostol megállapításával utal arra, hogy Filemontól is jogosan várhatna el az evangéliumért viselt fogságában ilyen jellegű szolgálatot. Testvéri kapcsolat van ugyanis közöttük, tehát elvárható a testvértől az, hogy nehéz helyzetében mellette legyen, segítsen neki elviselni a bajt.⁴⁶ Pál azonban Filemon tudta és beleegyezése nélkül semmit nem akar tenni. Nem akar dönteni Onézimosz sorsáról. Onézimosz jog szerint Filemonhoz tartozik, ezért ő az illetékes, hogy döntsön a sorsáról.⁴⁷ Filemon jószándékáról azonban meg van győződve. Biztosnak tartja, hogy nem kényszer hatása alatt, hanem szabad akaratából hoz jó döntést Onézimosz dolgában. *Jó tetről* szól általánosságban fogalmazva.⁴⁸ Az előzmények alapján és a következő mondatokra tekintve világos, hogy mi az a jó tett, amire az apostol gondol, mi az a jó tett, amit vár Filemontól, akkor is, ha itt konkrétan nem nevezi meg (13–14. v.).

Visszatekintve Onézimosz szökésére, Pál arra gondol, hogy talán azért történt meg mindez, hogy egy idő után örökre kaphassa vissza őt Filemon. Úgy értékeli az apostol ezt a helyzetet, a megfogalmazása alapján ez válik nyilvánvalóvá, hogy az esemény mögött *a gondviselő Isten rejtett szándékát látja megvalósulni*. Nem hallgatja el azt a döntő jelentőségű eseményt, ami éppen ez alatt az idő alatt bekövetkezett. Erre hivatkozva várja el Filemontól, hogy *szerezett testvérként fogadja vissza* és felszabadítását intezze el. Onézimosz

45 KÖSTER, Helmut: σπλάγγνα Pálnál = ThWNT VII. Bd. 555.; vö. Lohse, E., 280. „gyermek”

46 SUHL, A., 33.

47 BÉKÉSI Andor: A Filemonhoz írt levél magyarázata = Jubileumi Kommentár. Kiadását elrendelte a VII. Budapesti Zsinat az 1967-es Debreceni Alkotmányozó Zsinat 400. évfordulója alkalmából. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest 1969. Újszövetség 307.

48 LOHSE, E., 281.

legyen az emberi mérce szerint is az, aki az Úr értékelése szerint, vagyis a továbbiakban már nem rabszolga, hanem *szabad ember* (15–16. v.).

A közbevetett megállapítás után Pál visszatér a főtémához. Azt kéri, azt szeretné, ha Filemon úgy fogadná Onézimoszt vissza, mintha magát az apostolt fogadná. Arról van tehát szó, hogy azt a szoros testvéri közösséget, ami az apostol és Filemon között van, érvényesítse az Onézimosz visszafogadása alkalmával. Miután Pál a kérését és a kérése mellett szóló döntő érveit leírta, még egyszer megismétli azt, azonban már úgy, hogy a múlttól a jövő felé fordul.⁴⁹ Azt kéri, hogy ha a vele meglévő szoros közösségét érvényesnek tekinti Filemon, akkor azt érvényesítse Onézimoszszal kapcsolatban is. A Pál és Filemon közössége legyen tehát azonos módon érvényes Filemon és Onézimosz között is. *Ez a közösség* a háttérét, a gyökerét tekintve mind a hármójuk esetében *az Úrtól való*. A Krisztussal való közösség hit által az alapja annak, hogy egymással szeretet által összetartoznak. Pál apostol kérésének voltaképpen a Krisztussal való közösség az alapja. Kérésével nemcsak egy jó tett megvalósítását kéri végeredményben Filemontól csupán, hanem annak realizálását, hogy a Krisztussal való közösségének, ahogyan Pál, úgy Onézimosz esetében is jelét adja. Aki Krisztushoz tartozik, az odatartozik ahhoz és mindazokhoz is, akik az Ő testének, vagyis az egyháznak a tagjai (1Kor 12,27). Onézimosz hitetlen rabszolga volt, amikor Filemontól megszökött, de hívó testvér, amikor Pál kéri, hogy fogadja vissza úgy, ahogyan kéri. Filemonnak azonban nem könnyű minden közelebbi előzmény nélkül ezt teljesíteni.⁵⁰ Az apostol is tisztában van ezzel, azért igyekszik megfelelően előkészíteni kérése konkrét előadását, és a megfelelő érvek alapján meggyőzni arról Filemont, hogy kérésének teljesítése a *jó és helyes* (17. v.).

Pál ezután szóba hozza azt is, ami Onézimosznak a Filemonnal szemben elkövetett bűne lehet. Akár arról legyen szó, hogy megbántotta, akár arról, hogy esetleg meg is lopta, *azt tekintse úgy, mintha az apostol követte volna el, neki számítsa fel*. Pál azzal, hogy gyermekének tekinti, magára vállalja Onézimosznak a múltjához kötődő bűneit és azoknak a rendezését is. Onézimosz természetesen már azzal kárt okozott Filemonnak, hogy megszökött tőle. Pál viszont azt kéri, hogy mindazt, ami Onézimosz múltjában sértő, bántó, kárt okozó volt Filemon számára, azt neki, az apostolnak tulajdonítsa. A görög szövegben előforduló ige jelentése szerint *az apostol számlájára írja*. Pál a maga eljárásával, kérésével annak az Úr Jézusnak a szellemét igyekszik érvényesíteni, aki bűnt nem ismert és bűneink következményét magára vállalta.

49 SUHL, A., 34.

50 BARCLAY, W., 257.

Isten Bárányaként vállalta, hogy engesztelő áldozattá legyen a mi bűneinkért, de nemcsak a mieinkért, hanem az egész világ bűneiért is (1Jn 2,2). Az apostol kérése Filemontól az, hogy bármit követett el Onézimosz ellene, azt úgy vegye, mintha az apostol követte volna el. Így írja ezt Pál: „Írd az én kontómra.”⁵¹ Pál számára nagyon fontos, hogy mindabból, amit eddig elmondott, Filemon helyes konzekvenciát vonjon le, teljesítse a kérését. Azzal, hogy a Filemonnal való közösségére hivatkozik és magára vállal mindent, ami Onézimoszt terhelte volna, azt akarja, hogy Onézimoszt szeretett testvéreként fogadja el. – Voltaképpen a jogi eljárás érvényesítéséről úgy szól, hogy azt Filemon nagyon jól érti, hiszen ő tisztában van az apostol helyzetével. Kérését megerősíti azzal, amit más levele esetében is meg szokott tenni. A levél tőle származik, hiteles, a saját keze nyomát mutatja. Pál érvelését Filemon emlékeztetésével erősíti meg végül, amit különben talán felesleges is megtennie – írja –, hiszen azt ő nagyon jól tudja, hogy ő maga is adós önmagával Pálnak. Filemon szintén az apostol által jutott hitre. Isten nagy irgalmasságából Pál missziói munkája volt amögött is, hogy Filemon Krisztus követője lett, mint ahogy az Onézimosz esetében is történt. Filemon emlékeztető mondatát végül megerősíti: „Így van ez, testvérem!” Emlékeztetésével testvérétől Krisztushoz méltó tettet szeretne tapasztalni. A nem mindennapi esethez fűződő óhajtását egy nem mindennapi igének ritkán előforduló igealakjával fejezi ki. Pál nyilvánvalóvá tette az előzőek során azt, hogy Filemontól Onézimosz felszabadítását várja. Annak örülne, ha Onézimosz megszabadulna a rabszolgasortól. A felszabadítását egyedül Filemon teheti meg. Ha ezt ő megteszi, akkor Onézimosz szabadon dönthetne az életéről. Dönthetne úgy, hogy Pál mellett marad és mellette szolgál tovább. Filemont a szeretetre emlékezteti, arra a szeretetre, amiben ő részesült és amiben Pállal is egyek. Ezért kéri még egyszer őt, hogy szerezzen neki örömet, üdítse fel a szívét. Levele kezdetén hálát adott az apostol Filemon szeretetéért, jó tetteiért, amely által a szentek szívét felüdítette (7. vers), most azt várja és kéri, hogy tegye meg ezt vele is. Ez Pál számára azzal történhet meg, ha Onézimoszt úgy fogadja vissza, mintha őt fogadná, szabad embernek nyilvánítja. *A Krisztus nevében előtárt kérés Krisztus nevére való hivatkozással fejeződik be.* Pál tudja, hogy amit kér, annak teljesítése egyedül Krisztus által lehetséges, de általa lehetséges. Az apostol szívének felüdítését az jelenti, ha az Onézimoszéért, az ő szabadulásáért tett közbenjárása szeretett, fogságában újjászületett gyermeke számára a szabadságot, a rabszolgaságtól való megszabadulást jelenti.

51 LOHSE, E., 284.

MEDITÁCIÓ

Fontos egy rabszolga is

Fontos egy rabszolga is. Ma már nincs rabszolga. A rabszolgatartó államot azóta különböző társadalmi rendek váltották fel. Ez igaz. Ez így van. De vajon mondhatjuk-e azt is, hogy azóta nincsenek nehéz sorban lévő, kiszolgáltatott, segítségre szoruló emberek? Vajon a különböző társadalmak egymást változtatva megoldották-e minden ember életének a kérdéseit? Voltak ugyan és vannak hangzatos jelszavak, de vajon ezek mögött ott volt-e, ott van-e az a valóság, amit hirdettek, illetve hirdetnek? Ma is vannak kiszolgáltatott helyzetben lévő emberek világszerte. Korszakról korszakra voltak azonban és vannak ma is, akik azon igyekeztek, azért fáradoztak, és ezt teszik ma is, hogy segítsenek azon, aki bajba jutott. Vannak, akiknek számára fontos volt, és fontos ma is a másik ember, a bajba jutott, a bajban lévő ember, mint ahogyan Pál apostol korában az apostolnak is az volt. *Fontos volt az a rabszolga: Onézimosz, aki Filemontól, a Kolossében lévő gyülekezet vezetőjétől szökött meg.* A rabszolga élete kockáztatását vállalta azzal, hogy megszökött, ha elfogták, vissza kellett küldeni az urához, és az ura döntésétől függött a további sorsa. Pál apostol egy ilyen szökött rabszolga érdekében jár közben annak az uránál. Neki fontos az, aki hozzá menekült. Az apostol eljárása útmutatás nemzedékről nemzedékre Krisztus követői számára.

Krisztus által, az ő nevében, a szeretetre tekintettel jár közben Pál a rabszolgáért. Csak kér, pedig parancsolhatna is ő, aki már idős és fogságban van az evangélium hirdetése miatt. Fontos neki fogságában is az, hogy aki a közélébe kerül, az meghallja a jó hírt. A Filemon szökött rabszolgája Onézimosz, így lett Krisztus követője, általa jutott hitre. És az, aki jóllehet nevének jelentése szerint „hasznos”, de a tette alapján ura számára „haszontalan” lett, lehet hitre jutása után újra hasznos, és az lehet az urának is. Az apostol szeretett gyermekének tekinti, és az a szándéka, hogy visszaküldi hozzá. *Krisztus szeretete határozza meg az apostolt akkor is, amikor fogságban van.* Nem mondja azt nehéz körülményei között sem, hogy elég nekem a magam baja. A fogságában megvan az evangélium hirdetésének a gyümölcse: Onézimosz, a rabszolga a legnagyobb szolgaságból, a gonosz hatalmából megszabadult. Kialakult ezután az evangélium hirdetője és befogadója között egy bensőséges, szeretetteljes kapcsolat, igazi apa-fiú viszony. Azért jár közben az apostol, hogy Onézimosz életének a további sorsát is jóvátegye, rendezze. Fontos a hitre jutás, a legfontosabb eseménye az ember életének, de az is fontos, hogy az, aki hitre jutott, ne maradjon magára. Fontos a „lelki atya” gondos-

kodása mindenkinek. Fontos, hogy legyen, aki mellé áll és szeretettel lépéseket tesz érte, közbenjár az élete jó alakulásának az érdekében. Mi ki mögött vagyunk? Mi mögöttünk ki volt ott életünk folyamán? A szeretet határozza meg életünket?

Jó tette indító akció, hogy a Krisztusban elnyert szabadság jelentsen szabadságot a rabszolgaságtól is. Filemontól jó tettet vár az apostol. Az ő hozzájárulása nélkül semmit nem akar tenni, de kikényszeríteni sem akarja azt. Úgy gondolja, hogy az események alakulása mögött minden tekintetben a Mindenható van, aki különös módon, de minden esetben jól alakítja az ember életét. Pál kérése tehát az, hogy Onézimoszt emberi mérce szerint is annak tartsa, aki Krisztus értékelése szerint: szeretett testvérének. *Azok a válszifalak, amelyek Krisztus által érvénytelenek, legyenek valóban érvénytelenek.* Szeretett testvérként vállalni egymást, ennek minden konzekvenciájával együtt, ez Krisztus igénye. Az egyházunk keretein belül érvényesül-e az a szeretet, amely Krisztusé? Milyen tapasztalata van azoknak, akik a mi munkakörünkben élnek?

A rabszolga felszabadítása valósuljon meg, a hátrányos helyzet szűnjön meg! Fogadd őt úgy, mint ahogy engem! Nekem számítsd fel azt, ha bármit elkövetett ellened, ha engem társadnak tartasz. Ezt kéri az apostol. Krisztus élete ez abban, aki erre képes. Ő, aki bűnt nem ismert, magára vállalta a mi minden adósságunkat, mindazt, amit jó Atyánkkal szemben elkövettünk. Isten Bárányaként engesztelő áldozattá lett a mi bűneinkért, de nemcsak a mieinkért, hanem az egész világ bűneiért is (1Jn 2,2). Az apostol a tökéletes rendezést kéri Filemontól Onézimosz számára végül úgy, hogy ami az adósság kérdését illeti, őt is emlékezteti arra, hogy ugyanúgy általa jutott hitre, tehát ha úgy tetszik, az ő adósa. Testvérének nevezi, testvérhez méltó döntést vár. Óhajta a reménység jegyében születik meg. Kérése: üdítsd fel szívemet Krisztus által. A Krisztus nevében megszólaló kérés Krisztus nevére való hivatkozással zárul. *Ami emberileg lehetetlen, az Krisztus által lehetséges. A jó, minden jó, ami emberek javát általunk jelenti, Krisztus által valóság lehet.* Úgy legyünk az életben ott, ahol vagyunk, hogy az jót, felüdülést, boldogulást jelentsen azoknak, akik körében élünk.

Bizalom és reménység Filem 21–22

A szöveg: (21) Πεποιθῶς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδῶς ὅτι καὶ ὑπερ ἃ λέγω ποιήσεις. (22) ἅμα δὲ καὶ ἐτοιμαζέ μοι ξενίαν, ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

A fordítás: (21) Meg vagyok győződve az engedelmségedről, azért írok neked. Tudom, hogy többet is fogsz tenni annál, mint amiket mondok. (22) Egyúttal azonban készíts is szállást nekem, mert remélem, hogy imádságaitokért ajándékuul megkapsz engem.

Szövegelemzés

A szövegek hagyományozása azonos, csupán egyetlen eltérő javaslat van. Ez a szövegek többségében olvasható: ἃ helyett ó-t hoz, vagyis egyes számú formát. A fordításomban maradtam a szövegek többségének formája mellett.

21. v. Πεποιθῶς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι... Kétszer kétsoros rövid mondatban következik a levél záró részlete. Az első két, sorkezdő perfektumi participium: πεποιθῶς „meg vagyok győződve” és εἰδῶς „tudom”, vagyis „tudatában vagyok”. Az első két sor visszautal az előző részlet kérésére. Pál reménységének ad hangot benne. Az ezt követő két sor mondata az apostol közeljövőben várható látogatásáról szól, annak előkészítését kéri. Az *imádságaik* meghallgatásaként ajándékuul fogják megkapni a vele való találkozás lehetőségét. Még egyszer utal az apostol arra, hogy engedelmséget vár Filemontól. A ὑπακοῇ az engedelmség kifejezését jelentő fogalom. Arról az igényről szól, amely az esetek többségében az Isten iránti engedelmség igényéről szól (Róm 1,5; 5,19; 6,16; 15,18; 16,19; 2Kor 7,15; 10,5k.). Isten követői az Úr iránti engedelmségre szólítják fel azokat, akikhez odafordulnak. Itt a levele záró részletében is hangot ad az apostol annak, hogy nem kényszeríteni akarja Filemont, hanem kéri. Azt is hangsúlyozni kívánja, hogy korábbi vele kapcsolatos jó tapasztalatai alapján meg is van győződve arról, hogy nem fog csalódní. Tudja, hogy jogosan számít annak teljesítésére, amiket kért tőle. Tudja azt is ezenkívül, hogy még többre is számíthat annál, mint amiket az előzőekben elmondott neki. Arról a „többről” azonban, amire itt utal, nem beszél.

22. v. ἅμα δὲ καὶ ἐτοιμαζέ μοι ξενίαν. A ἐτοιμαζέ μοι ξενίαν megfelel a latin *hospitium parare* „szállást, átvitt értelemben vendéglátást készíteni”

kifejezésnek.⁵² ἐλπίζω – „remélem”. Pál bizakodó a jövő eseményeit illetően. Reménysége alapjának tekinti: διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν Filemonnak és a gyülekezetnek érte mondott imádságait. Isten mindenek feletti hatalmát veszi számításba. Számtalan ígéret van arra, hogy Isten meghallgatja az istenfélők imádságait. Az ő szabadítását számtalan esetben sokféleképpen megtapasztalta már az apostol. A jelenlegi helyzetben is megvan a lehetőség arra, hogy az imádságok meghallgatásaként χαρισθήσομαι ὑμῖν „ajándékoztassam nektek”, vagyis ajándékuul megkapják a Kolossében élő gyülekezet tagjai Filemonnal együtt az apostollal való találkozás lehetőségét. A χαρίζομαι ige „ajándékoz vkinek vkit vagy vmit”. Ebben az esetben a börtönből való szabadulás feltételezéséről van szó. Az apostol tudatában van annak, hogy a világi hatalmasságok felett is úr az, akinek a kezében van az élete. Pál annak az Úrnak szolgál, akié minden hatalom.

Tartalmi összefoglalás

A levél záró köszöntése előtt Pál még egyszer megemlíti fontos kérését. Hangsúlyozza, amit előzőleg is többféle formában megtett, hogy nem parancsol, hanem csak kér. Kéri azt, ami neki nagyon fontos. Barátként szól a barátjához. Kérését itt viszont úgy ismétli meg, hogy az reménységét jelzi. Hangot ad annak a meggyőződésének, hogy Filemon még sokkal többet is megtenne annál, amiket tőle kér. Ez az apostol eddigi tapasztalata a vele való kapcsolata alapján. A közös hitük és a szeretetük, amelynek Krisztus szeretete a forrása, jogosítja fel erre a reménységre. Ennek alapján nem parancsol, bár megtehetné,⁵³ de erre nincs szükség, hiszen meg van győződve arról, hogy kérése teljesülni fog. A kérését konkrétan nem ismétli meg, de arra az előzőek alapján nincs is szükség. Nyilvánvaló, hogy Onézimoszért jár közben az apostol Filemonnál. Nemcsak a visszafogadását kéri, hanem a rabszolgatorstól való megszabadítását. Annak ad itt hangot Pál, hogy ennek teljesítését nem hiába várja Filemontól. Az apostol Filemonnak a Krisztus iránti engedelmisségére tekintettel van meggyőződve arról, hogy kérését Filemon teljesíti. Az apostol Krisztus iránti bizalma a barátja iránti bizalomban is megmutatkozik és ezzel benne olyan erőt szabadít fel, amely késszé te-

52 LOHMEYER, E., 192.

53 LOHSE, E. 286.

szi a jó, sőt a „több” jó cselekvésére.⁵⁴ Filemonra rábízta, hogy milyen módon érvényesíti Onézimosz esetében a szeretetet (21. v.).

A Filemon iránti bizalmának hangot adva kéri Pál, hogy készítse el számára látogatásának a feltételeit. A közeljövőben ugyanis azt tervezi, hogy meglátogatja őket. Az a reménysége ugyanis, hogy a börtönből kiszabadul. Az apostolnak további terve van missziói munkáját illetően, de előtte Filemont és a kolosséi gyülekezetet szeretné meglátogatni. Az apostol meg van győződve arról, hogy az érte mondott imádságaik meghallgatásra találnak, és így hamarosan szabad lesz. A gyülekezetek imádságát nagyon fontosnak tartja és kéri is a részükről leveleiben (Róm 15,30; 2Kor 1,11; Fil 1,19; 1Thessz 5,25). Az imádkozó gyülekezetek az egyház megalakulása kezdetétől fogva ott voltak az apostolok munkája mögött. Számtalan esetben tapasztalták meg Krisztus követői, hogy az Úr meghallgatja egyháza tagjainak könyörgését. Ennek a reménységének ad hangot az apostol. Ő tudja, hogy Krisztus hatalma alatt vannak azok is, akik fogságban tartják, és a szabadulás lehetősége megadatik neki.

MEDITÁCIÓ

Bizalom az Úr iránt – imádság a szolgájáért

Az Úr iránti bizalom egyszerre más színben láttatja a dolgokat. A kétségkedésből, a reménytelenségtől megszabadít. Pál apostol sokféleképpen próbál egy nehéz helyzetet változtatni. Közbenjár egy rabszolgá érdekében, aki az urától megszökött. Közbenjár egy emberért, aki nincs abban a helyzetben, hogy maga rendezze el a körülményeit, életének a jobbra fordulását. Kér! Nem parancsol! Kér, de a végén maga is elbizonytalanodik abban, hogy siker fogja-e követni az akcióját. Akkor egyszerre csak másképpen látja ugyanazt a reménytelen helyzetet, mert emberileg valóban az. De egyszerre csak úrrá lesz benne az Úr, a mindenható Krisztus iránti bizalom, és a kétségkedése helyett ugyanazt a reménytelen helyzetet már nem látja reménytelennek. Meg van győződve arról, hogy a közbenjárása nem hiábavaló, a reménytelen helyzetben lévő rabszolgának a sorsa, aki mellette jutott hitre, és akit szeretett gyermekének tekint, jóra fordul. – Bizalom az Úr iránt. Levele írásának a végén még semmi nem változott meg, csak az apostol látása. Amikor az ember hite nem marad elvi síkon, ha nemcsak szólam, hanem valóság-

54 BARCLAY, W. 259.

gá válik, akkor a kétségeskedésből reménység születik. Bizalom az Úr iránt. A mi Urunk minden hatalommal rendelkezik. Ne a reménytelen körülményekre tekintsünk. Ne a kilátástalan helyzet miatt szomorkodjunk. Jusson eszünkbe Jézus szava: Kicsinyhitű! Miért kételkedel? Miért csüggedsz el? Miért csüggedsz el én lelkem? Bízzál Istenben! Az elesett emberért közbenjárni, a reménytelen helyzetben lévőkön segíteni mindig reményteljes dolog. Krisztus Urunk a legmélyebb reménytelenségből és a legnagyobb ellenség hatalmától való szabadságra teremtett lehetőséget. Közbenjárt és közbenjár értünk. Felszabadított arra, hogy bízzunk benne, bízzunk minden jó ügyben, minden reménytelen helyzetben lévő ember szabadításáért tett lépésünknek a sikerében. Pál apostol helyzetében még semmi nem változott meg akkor, amikor megszületett benne az Úr iránti bizalom, és meg van győződve arról, hogy a megszökött rabszolgának a sorsa, akit gyermekének tekint, jóra fordul. Filemon fel fogja szabadítani, és testvéreként fogadja vissza. *A hit csodát szül.* Az Úr iránti bizalom lehetéssé teszi azt, ami emberileg lehetetlen. Bízzál az Úrban! Legyen hitünk Istenünkben!

Imádság az Úr szolgáláért! Az egyház születésétől kezdve az apostolok, az egyház szolgálóinak az élete mögött ott volt a gyülekezeteknek az imádsága. Pál apostol tisztában van azzal, hogy Filemon és a kolosséi gyülekezet tagjainak a könyörgése ott van az ő élete mögött is. Abban is biztos, hogy a gyülekezet imádsága meghallgatásra talál. Ezzel a reménységgel tekint a maga sorsára is előre. Azt kéri Filemontól, hogy készítse elő a fogadását, mert a börtönből való szabadulása után szeretné őket meglátogatni. Az Úr hatalma alatt vannak azok is, akik börtönbe zárták, de az apostol tudja és meg van győződve arról, hogy rövidesen vissza fogja kapni a szabadságát. Imádság az Úr szolgáláért. Fontos az, hogy akik a missziói munkát végzik, a gyülekezetek építésének a szolgálatában vannak, soha ne legyenek magukban, legyen ott az életük mögött az imádkozó gyülekezet. Fontos a magányos otthoni könyörgésünk, de ugyanúgy fontos a gyülekezetek imaközössége. Pál apostol és munkatársa imádkozó gyülekezetből indult el missziói munkájára és kérte a gyülekezetektől, hogy imádkozzanak érte. Kolossében is ez történt, abban a gyülekezetben, amelynek Filemon volt a vezetője. A mi Istenünk odafigyel az istenfélők könyörgésére. Abban a tudatban imádkozhatunk előljáróinkért, hogy maga Jézus Krisztus is ezt teszi mindnyájunkért.

Köszöntés, áldás Filem 23–25

A szöveg: (23) Ἀσπάζεται σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, (24) Μάρκος, Ἀρίσταρχος, Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου. (25) Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν.

A fordítás: (23) Köszönt téged Epafrász, fogolytársam a Krisztus Jézusban, (24) Márk, Arisztarkhosz, Démász, Lukács, a munkatársaim. (25) Az Úr Jézus Krisztus kegyelme a ti lelketekkel.

Szövegelemzés

23. v. Az a köszöntés, amit Pál apostol itt átad, majdnem teljesen egyező a Kolossébeliekhez írt levele végén lévő köszöntéssel. A nevek felsorolása közül mindegyik előfordul abban is. A szöveg hagyományozása a különböző kéziratokban azonos, csupán az ἀσπάζεται forma helyett némelyek többes számú formát hoznak. Itt viszont Pál hangsúlyt kíván tenni arra, hogy ő maga a saját nevében szól, és megemlíti személyes kapcsolatát azokkal, akiket felsorol. Az *Epafrász* köszöntéséhez hozzáfűzi, hogy fogolytársa. A συναιχμάλωτος „fogolytárs”, „rabtárs”. Együtt vannak jelenleg rabságban. Epafrász volt a kolosséi gyülekezet alapítója (Kol 1,6–7) és annak építő szolgája egy ideig (Kol 4,12).⁵⁵

24. v. Μάρκος (ApCsel 12,12.25; 13,13; 15,37–39; Kol 4,10; 2Tim 4,11). Pál és Barnabás között Márk személye miatt nézeteltérés támadt, mikor a második missziói útra készültek, azonban később rendeződött Pál és Márk kapcsolata és munkatársává lett. *Arisztarkhosz* Macedóniából származott (ApCsel 19,29; 27,2) és elkíserte Pált az utolsó jeruzsálemi útjára (ApCsel 20,4). Vele volt akkor is, amikor fogolyként Rómába vitték (ApCsel 27,2). *Démász* és *Lukács*. Mindkettőjüket munkatársainak nevezi az apostol. Démászról a 2Tim 4,10-ből azonban tudjuk, hogy római fogsága idején elhagyta Pált. Lukács Antiókiából származó pogánykeresztyén orvos. A harmadik evangélium és az Apostolok Cselekedetei szerzője. Ő folyamatosan az apostollal volt és Pál mellett maradt római fogsága idején is (2Tim 4,11).

25. v. Míg a levél bevezetésének köszöntése Filemon egész családjának és a gyülekezetnek is szólt, a záró köszöntés csak őt nevezi meg. Talán így akarja

55 SUHL, A., 37.

Filemon jelentőségét kiemelni a többiek sorából, mint a házi gyülekezetének vezetőjét. Az is elképzelhető, hogy tisztában van azzal, hogy az Onézimosz közbenjárása érdekében írt kérése szempontjából is Filemon a legfontosabb személy. Levele befejező, utolsó mondata, az áldása mindenkinek szól.

Tartalmi összefoglalás

A levél befejezésekor, a köszöntésben az apostol kiemeli Filemon személyének jelentőségét, amit az előzőekben is hangsúlyozott. Nemcsak az apostol, hanem a munkatársai is elismerik jó munkáját és ezt köszöntésükkel is megerősítik. Krisztus követői, missziói munkát végző társai egymást is igyekeznek számon tartani és ezt jelezni. *Epafrász* áll Pál munkatársai közül az első helyen, aki a kolosséi gyülekezet alapítója (Kol 1,7; 4,12k.), egy ideig még a gyülekezet építését is végezte. Ő jelenleg szintén fogságban van. Pál sorsában osztozik. A következő nevek: *Márk*, *Arisztarkhosz*, *Démász* és *Lukács* az apostol munkatársai. Más-más időszakban voltak Pál mellett munkájukkal. *Arisztarkhosz* és *Lukács* az, aki a római úton is ott volt vele, és *Lukács* élete végéig, a római fogsága idején is kitartott mellette. Itt Pál azonos módon említi őket munkatársaiként. Az Újszövetség más könyveinek híradásai alapján tudunk többet róluk. Filemon jól ismeri mindegyikőjüket. A köszöntéssel az apostol megerősíti azt a testvéri kapcsolatot, amely Krisztus követői között van. Emlékeznek Filemon munkájára és így is jelzik, hogy elismerik azt és mellette, illetve mögötte vannak.

Az Úr Jézus Krisztus kegyelmét kéri az apostol a Szentlélek által mindnyájukra. A levél áldáskívánással zárul, amely szól nemcsak Filemonnak, hanem a családja és a házi gyülekezte tagjainak csakúgy, ahogyan a levél bevezető köszöntése is. Az Úr Jézus Krisztus kegyelme jelenti a gyülekezet és benne minden tagja számára a hitben való növekedésnek, a szeretet érvényesítésének feltételét a mindennapi életükben, és azt a reménységet, amely megerősítést jelent, mert tudatosítja, hogy Jézus a szabadítója követőinek, ő a felkent Messiás, ő az Úr, akié minden hatalom mennyen és földön. Ő oltalmazza és megtartja követőit, országának, eljövendő dicsőséges országának dicsőséges létmódjában teszi őket részeseivé. Kegyelme a gyülekezet, egyháza életének a biztosítója nemzedékről nemzedékre.

MEDITÁCIÓ

Köszöntések és áldás

A köszöntések általában ünnepi alkalmakhoz kötődnek napjainkban. Sok esetben talán úgy gondoljuk, nincs erre szükség. Szükség van még erre egyáltalán? Nem felesleges az a felsorolás, amelyben elhangzanak a köszöntésüket küldő személyeknek a nevei? Van-e értelme, mi az értelme ennek?

A köszöntések *emlékeztetések*. Pál apostol köszöntései azokra a missziói munkásokra emlékeztették itt Filemont, akik úgy, ahogyan ő, Krisztus evangéliumának a hirdetői voltak, a gyülekezetek építői. Más és más szakaszban volt kapcsolatban az apostol azokkal az evangélium terjedésért munkálkodó személyekkel, akiket itt megemlít. Mindig voltak, akik ott voltak mellette, Lukács, az orvos, élete végéig mellette volt. – A köszöntések ma is emlékeztetések. Az ünnepi alkalmaink emlékeztetései ma is azt hirdetik, hogy vannak Krisztus evangéliumának hirdetői, az egyházunknak munkásai. Arra eszméltetnek, hogy együvé tartozunk, a közös hit, a szeretet szálaival a közös reménység hirdetői vagyunk. – Jó, ha elgondolkodunk azon, hogy a mi köszöntéseink nem lettek-e formálissá. Jó, ha a reformációra is emlékezve elgondolkodunk azon, hogy mi kikre tudunk úgy gondolni, ahogyan az apostol tette ezt. Szükség van a gyülekezeteket alapító és építő munkásokra. Épül-e az egyházunk? Ha nem épül, miért nem épül? Jó munkásokra, jó munkatársakra van szükség. Az aratni való sok. Imádkozzunk azért, hogy legyenek jó munkások és munkatársi közösségek. Legyenek köszöntések, amelyek nem formálisak!

Mindenkinek szól az áldás, mindenkinek szüksége van Isten áldására. Az apostol minden levelét áldáskívánással fejezi be. Az Úr Jézus Krisztus kegyelmét kéri a Szentlélek által mindnyájukra. Jézus a szabadító, aki az ellenség gonosz hatalma alól lehetőséget teremtett az embernek arra, hogy megszabaduljon. Jézus a felkent a Messiás, aki a Golgotán életét áldozta fel azért, hogy az ember bűnei miatt ne a megérdemelt örök halálnak, a kárhozatnak legyen részesévé, hanem bűnbocsánat által az örök életnek. Jézus az Úr, aki minden hatalom mennyen és földön, és ő értelmes földi étellel ajándékoz meg itt a földön, és az ő dicsőséges eljövendő országának állampolgárságával ajándékozza meg az eljövendő korszakban azokat, akik benne hisznek. Úr ő a mennyei és földi hatalmasságok felett. Úr a jelenben rejtetten, de valóságosan, véd, oltalmaz, megtart. Úr az eljövendő dicsőséges országában, amikor bennünket is a halálból feltámasztva örökké tartó, soha el nem múló boldog létmódban részesít. Az Úr Jézus Krisztus kegyelme Szentlélek által jelenti

egyháza, gyülekezeteinek minden tagja számára az értelmes életet és a boldog jövőendő életet, a Szentháromság Istennel és a halálból való feltámasztott szeretteinkkel való, soha el nem múló életet. Az Úr Jézus Krisztus kegyelme a Szentlélek által a létünk, az életünk oltalmazója és megtartója. Legyen áldott Istenünk, jó Atyánk, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözljön, és ennek feltételét megteremtette. Élünk vele mindnyájan!

